ӨҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1935 чылда үндөвилеттингеН

1961 ч.
ОКТЯБРЬ
6
ПЯТНИЦА
№ 237 (5027).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

Өртээ 2 көп.

Дагжыларның белээ

СОҢГУ УРАЛЬСК. (СЭТА). Соңгу Уралда боксит казып тып турар дагжылар чаа тиилелгени чедип алганнар. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXII съездизинге алдар кылдыр чурттуң алюминий заводтарынче демир оруктарның он-он составтарынга бокситти пландан дашкаар чүдүрүп чоруткан.

Соңгу Уралдың боксит шахталарының директору, СЭКП-ниң XXII съездизиниң делегады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры И. В. Елисеев бистиң корреспондентивиске мынча деп чугаалаан: дагжылар съездиниң ажыттынар хүнүнге чедир ам-даа он муңдан эвээш эвес тонна бедик сорттуг руданы казып тыварлар. Ол коллектив бүдүрүлге деңнелиниң талазы-биле 1963 чылда чедип алыр түңнелдерге чеде берген болгаш 1964 чылдың деңнелдеринче чоокшулай берген. Ынчангаш партияның XXII съездизиниң ажыттынарының мурнуу талазында ол түңнелдерге база чедерин оралдажып турар.

Уралдың мурнакчы бүдүрүлге черлери руда казылдазының бот-үнезин чиигедир тургаш, хүлээлгеден ажыр 20 муң ажыг рубль камналгалыг болган. Электри энергиязын камнаарының болгаш чаа техниканы, технологияны ажыглалга киирериниң талазы-биле хүлээлгелер база ажыр күүсеттингилээн.

ПРОФЭВИЛЕЛ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ ОТЧЁТ-СОҢГУЛДАЛАРЫ

«Коммунизм тургузуушкунун калбартырының үезинде хөй-ниити организацияларның ролю бедиир. Ылаңгыя эргелеп башкарарының школазы, ажыл-агыйны эзлеп чорударының школазы, коммунизмниң школазы болур профессионал эвилелдериниң ужур-дузазы онза өзөр» деп, СЭКП-ниң Программазының төлевилелинде чугаалап турар.

Бодунуң хүрээлениңде областың бүгү ажылчын, албан-хаакчыларының 81 хуузун каттыштырган бистиң профэвилел организацияларывыс чеди чылдың онаалгаларын, партияның съездизинге алдар болдурган ажылчы чоннарның социалистиг хүлээлгелерин күүседирин организаатаар дээш чамдык боттуг хемчегларни аш чорудуп турар. Бо хүннерде олар бүдүрүлгелериниң болгаш түс-түс ажылчыннарның съезд мурнундагы чарыжын улам калбартып турар. Областың кол тудуг организациязы — «Тыва тудуг» трезинде профэвилелдің тудуг комитеди (даргазы эш Сагалаков) коммунистиг күш-ажыл бригадазы дээш тудугжуларның 300 ажыг кижи киржинчилиг шимчээшкининге удуртулгазын сөөлгү уеде элээн эки-життен. Ында 6 бригада ол бедик атты чедип алган, 14 бригада ол патриоттуг шимчээшкинде киржип турар.

Кызылдың горпозунда профэвилел месткому (даргазы эш Грехов) ажылчы чоннарның хандырылгазын эки-жидери дээш садыгжыларның аразында калбарган социалистиг чарышты багай эвес удуртуп келген, ажыг уеде горпоңун дөрт столоваяларының коллективтери коммунистиг бүдүрүлге деп ат дээш чарышта киржип өгелээн. Ажылчыннарның күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидер талазы-биле организаакчы ажылды Кызылдың дааранылга комбинадында, көдээ ажыл-агый транспортунуң автобаазазында месткомнар (даргалары эштер Ведерникова, Мозговой), Таңды районнуң «Кызыл партизан» совхозунда ажылчыннар комитеди (даргазы эш Сагды) болгаш өскелер-даа багай эвес чорудуп келген. Профэвилелдериниң ол организациялары кижилериң күш-ажылын организастаарынче, социалистиг чарышты калбартырынче мурнакчы дуржулганы, чаартыкчы, чогаадыкчы саналдарны түңнеп, нептерединче кичээнгейин салып, месткомнарның, профэвилел кежигүннериниң хуралдарынга ол айтырыгларны үргүлчү чугаалажып турарлар.

СЭКП-ниң XXII съездизинге белеткелдің бо төөгүлүг хүннеринде областың профэвилел организацияларының отчёт-соңгулдалыг хуралдары өгелеп турар. Отчёт-соңгулдалыг хуралдар болгаш конференциялар—профэвилел организацияларының амыдыралында чугула болуушкуннар. Оларга профэвилелдериниң месткомнарының, райкомнарының, обкомнарының массалар ортузунга чоруткап ажылдарын түңнеп, оларның ажыл-чорудулгазын улам ыңай өкжидериниң тодаргай хемчегларын айтыр ужурлуг. Ынчангаш профэвилел организацияларының отчёт-соңгулдалыг хуралдарынга белеткелдерни чогуур үезинде хынамчалыг чорудуп, хуралдың болур үезин, чыглыр черин баш удур чарлап, аңаа профэвилелдің бүгү кежигүннериниң, ылаңгыя совхозтарның малчыннарының болгаш автоажылагый черлериниң чолаачыларының бүрүн олуржурун хандырар херек. Профэвилел организациязының чоруткан ажылының дугайында отчёттуг илеткелди белеткээринче онза кичээнгейни салза чогуур. Илеткел болза четпестерни чайладырынче, улам дээре түңнелдерни чедип алырынче коллективти мобилизаатаарынга дузалаар тодаргай анализтиг кылдынган турар ужурлуг.

Төөгүлүг чеди чыл планының үшкү чылының сөөлгү кварталы үнүп келген бо хүннерде профэвилелдериниң отчёт-соңгулдалыг хуралдары болза үлетпүр черлериниң бүдүрүлге планнарын хуусаа бетинде күүседир, коммунистиг күш-ажылды дээш шимчээшкинни улам калбартыр, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаар дугайында айтырыгларны тодаргай чугаалажыр соругалыг. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринде профэвилел кежигүннери дүжүт ажаап алыышкынын, малдың быжыг чем-суурун тургузарын, кыштаглаашкына белеткелди дүрген доозарынче, күрүнеге көдээ ажыл-агый продуктуларын садар планнарны эң чоокку үеде ажыр күүседиринче боттарының кичээнгейин угландырар хүлээлгелиг.

Областа чамдык профэвилел организациялары үстүнде соругаларны чедиишкинниг күүседиринче массаларны ам-даа четпес эвилелдеп турар. Чижээ, хоорайның сүт заводунда местком (даргазы эш Гусарова), «Тыва даг-дүгү» комбинаттың тудуг эргелелинде тудуг комитеди (даргазы эш Одаң-оол) бүдүрүлгениң болгаш тудугнуң үндезин айтырыгларын шиитпирлээринче, профэвилел кежигүннериниң негелделерин, хереглелдерин хандырарынче кичээнгейни кошкак салып турарлар.

Бүдүрүлгени эргелеп башкарарынга хөй-ниитини киириштиреринiң чугула хевири болур доктаамал бүдүрүлге чөвүлел хуралдарын бисте ам-даа чедир үнелевес фактылар бар. «Өөк», «Барлык» совхозтарда, хоорайның үлетпүр комбинадында болгаш өске-даа чамдык коллективтерде бүдүрүлге чөвүлел хуралдары бо чылын барык ажылдавайн келген.

Профэвилелдериниң отчёт-соңгулдалыг хуралдарын организастыг бедик деңнелге эрттирер талазы-биле чер-черниң партия организациялары хамаарышкан профэвилел организацияларынга практиктиг дузаны чедирер, профэвилелдериниң чер-чер комитеттериниң чаа составтарынга эвилелдің эң төлептиг кежигүннери соңгуттурган турарынче кичээнгейин салыр ужурлуг.

СЭКП-ниң XXII съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир 11 хонук арткан.

Чөөн-Хемчик районда

План ажыр күүсеттингсн

СЭКП-ниң XXII съездизинге уткуштур социалистиг чарышты калбартканының түңнелинде Чөөн-Хемчик районнуң ажылчы чоннары Төрээн чуртка тараа белеткээр планын хуусаа бетинде, октябрьның 4-те 100,6 хуу күүсеткен. Тодаргайлаарга, 9006 тонна эки шынарлыг тарааны күрүне шыгжамырынга киирген.

Районда «Чыраа-Бажы» совхоз 2500 тоннаның орнунга 4100 тонна тарааны дужааган. Ол ышкаш «Сүт-Хөл» совхоз пландан ажыр 100 тонна тараа киирер дээн хүлээлгезин база күүсеткен.

Күрүнеге тараа белеткээр ажыл районда улам калбарып турар. Боттарының күжүн, бар аргаларны санап көргеш, XXII съездиниң ажыттынар хүнүнге уткуштур, пландан ажыр 400 тонна тарааны Төрээн чуртка бээрин хүлээнген. Чөөн-Хемчикчилер сезүн эзлеп шыдаар.

Мал чеми

Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң малчыннары СЭКП-ниң XXII съездизинге чедиишкинниг ужуражыр дээш күжениишкинниг ажылдап турарлар.

Ондар Конгар-оолдуң бригадирлээни шээр мал фермазының малчыннары 250 тонна эки шынарлыг сигенни сараттап турган. Мал чемниң белеткелинге мурнакчы киришкен хойжулар хөй. Чижээ, Ондар Байырты, Ондар Шылапай, Ондар Кынапай олар кыштагларының чанында 16-дан 27 тонна чедир сигеннерни боттары белеткеп алган.

Өөрсникчилерниң күш-ажылы

Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана суму сес чыл школазының 6, 7, 8 класстарының өөреникчилери башкы М. Дүктүг-оолдуң удуртулгазы-биле тус-тус звеноларга үстүп алган, «Искра» колхозтуң 20 гектар картофелин казып, 9 гектар чигир сөөкластын ажаажып бергениер. 211 тонна картофель ажаап урдунган.

Өөреникчилериң чедирген улуг дузазынга колхоз баштаар чери өөрүп четтиргенин илереткен. Картофель ажаарынга дузалажып турган өөреникчилерге чаа киноларны көргүзүп турган.

СЪЕЗДИНИ УЛАМ УЛУГ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЧЕДИИШКИННЕР-БИЛЕ УТКУУЛУҢАР!

КҮРҮНЕ ШЫГЖАМЫРЫНГА

	КҮРҮНЕГЕ САТКАНЫ (пуд-биле) Октябрь 3-те	Октябрь 4-те
Область	155.800	102.900
Оңн иштинде:		
Колхозтар	41.200	48.000
Совхозтар	114.600	54.900

Тараа белеткелиниң хүн демдеглели

ОКТЯБРЬ 4-КЕ ЧЕДИР ОБЛАСТЫҢ ТАРААЖЫЛАРЫ 5 МИЛЛИОН 882 МУҢ 700 ПУД ТАРААНЫ КҮРҮНЕГЕ САДЫП, КҮРҮНЕ ШЫГЖАМЫРЫНГА ТАРАА КИИРЕР ХҮЛЭЭЛГЕЗИН 88,5 ХУУ КҮҮСЕТКЕН. ОЛ БОЛЗА ЭРТКЕН ЧЫЛДЫҢ БО ҮЕЗИНГЕ ДЕҢНЭЭРГЕ 2 МИЛЛИОН 683 МУҢ 433 ПУД ХӨЙ БОЛУП ТУРАР.

Коммунизм тургузукчуларының съездизи — партияның XXII съездизи ажыттынар хүнге чедир 11 хонук арткан. Съезди мурнунуң бо хүннеринде көдээниң ажыл-ишчилери күрүнеге тараа садар болгаш өске-даа хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседир, күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннер-биле төрээн чуртту өөртүр деп чаңгыс аай күзел-соруктуг ажылдап турар.

Областың ажыл-агыйларындан Төрээн чуттуң шыгжамырынга тараа киирери хүн бүрүде көвүдеп турар. Колхозтар болгаш совхозтар чүгле октябрь 4-түң хүнүнде областың тараа хүлээп алыр черлеринге 102.900 пуд тарааны чедирген.

Чөөн-Хемчик районнуң тараажылары сөөлгү хүннерде тараа белеткелдериниң темпизин элээн дүргедеткен. Олар чүгле октябрь 4-те безин күрүне шыгжамырынга 33.400 пуд тарааны киирип, күрүнеге тараа садар социалистиг хүлээлгезин 100,1 хуу күүсеткен.

Улуг-Хем районнуң колхозтары болгаш совхозтары күрүне шыгжамырынга тараа киирериниң темпизин кудулатпайн турар. Районнуң ажыл-ишчилери октябрь 4-түң хүнүнде 25.100 пуд тарааны Шагаан-Арыгның болгаш Чаа-Хөлүң тараа хүлээп алыр черлеринге дужааган. Район күрүнеге тараа садар хүлээлгезин 91,1 хуу күүсеткен. Ук районнуң ажыл-агыйлары тараа белеткелдериниң талазы-биле күрүне мурнунга хүлээлгезин чоокку хүннерде күүседип шыдаар деп идеген болур.

Дүжүт ажаап алыышкын ажылдарын өй-шаанда чорударынга агаар-боёдустуң таарымча чок чоруу шаптык каткан болза-даа Таңды, Каа-Хем районнарның колхозтары болгаш совхозтары күрүне шыгжамырынга тараа киирерин соксатпайн турар. Олар октябрь 4-те тус-тузунда 17.300—9.800 пуд тарааны тараа хүлээп алыр черлерге дужааган.

Областың совхозтары күрүнеге тараа садар хүлээлгезин октябрь 4-те ниитизи-биле 103,6 хуу күүсеткен. Тараа белеткелдериниң талазы-биле боттарының социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүсеткен мурнакчы колхозтар пландан ажыр тараа садарын үргүлчүлеп турар. Чүгле октябрь 4-те безин «Кызыл партизан» совхоз 11.300 пуд, «Межегей»—1200 пуд, «Улуг-Хая»—8.300 пуд, «Барлык—5.400 пуд, «Тээли»—1.400 пуд тарааны тараа хүлээп алыр черлерге пландан ажыр киргеннер.

Бии-Хем районнуң колхозтары билдинмес чылдагааннар-биле күрүне шыгжамырынче тараа киирериниң темпилерин оожум чорудуп турар. Сөөлгү дөрт хонуктуң бир хонуунда-ла олар ортумаа-биле 70—90 тонна тарааны тараа хүлээп алыр черлерге киирип келген. Бир эвес олар ол-ла темпизи-биле ажылдаар болза социалистиг хүлээлгезин күүседиринге чедир оларга ам-даа 15—20 хонук негеттинер апаар.

«Элегес», «Найырал», «УТКА 25 чылы» совхозтар хүлээлгелер талазы-биле күрүне мурнунга улуг өрелиг болуп, ажаап алыышкында хожудаашкындан уштунмайн турар.

Бо ажыл-агыйларның удуртукчулары тараа белеткелдерин дүргедеп, күрүне мурнунга хүлээлгелериниң күүселдезин дүрген хандырар эң шиитпирлиг хемчегларни алыры чугула.

„Тиилелге" совхозтуң малчыннарында

«Тиилелге» совхозтуң малчыннары СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары-биле чеди чылдың үшкү чылында күрүнеге 340 тонна эзти, 260 тонна сүттү болгаш 29 тонна дүктү садар деп социалистиг хүлээлгени алган турганнар.

Алдынган хүлээлгени чедиишкиннинг күүседир дээш демисел мал кыштагладыышкына чоруп турда-ла калбарып өгелээн. Мал чемнери чедишпес чоруктан болгаш бар турган чемнерни фермаларга өй-шаанда чедирбээнинден болдунган бергелер турза-даа, совхозтуң малчыннары, малдың турум азырал үезин эки доосказ, бүгү малды часкы-чайгы одарларже организастыг үндүрген. Улуг малды болгаш ооң чаа төрүттүнген чаш төлүн бүрүн камгалап алыр дээш малчыннар хөй күштү үндүрген.

Хойжуларының, саанчыларның болгаш инек кадарчыларының аразынга социалистиг чарыш калбарган. Чайгы эки үени хөй сүт, бедик деңзи немелдези болгаш дүк кыргылдазы алырынга ажыглаарынче бүгү малчыннар чүткүп, эки оттуг, суглуг одарларны чөп ажыглааннар. Чижээ, хойлар Онгачага, Кара-Чыраага болгаш Улуг-Хем ол чарыы Суглуг-Хемге, хаваннар Шамбалыгга, а саар инектер Көк-Тейге база Шамбалыгга одарлап чайлаан. Малчыннарның культура-амыдырал хандырылгазы база таарымчалыг байдалга турган.

Малдың кададын шын организастааны, ону концентраттар-биле немей чемгергени, мал фермаларының ажылдакчыларының чүткүлдүг күш-ажылы болгаш социалистиг чарыштың түңнелин үргүлчү үндүрүп турганы эзт, сүт, дүк бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедир талазыбиле чогуур түңнелди чедип алыр арганы совхозка берген.

Бо чылдың эрткен тос айларының иштинде совхозтуң малчыннары 200 тонна сүттү күрүнеге саткан. Бо херекти күүседиринге Ондар Херел, Күжүгет Сиренмаа болгаш өске-даа саанчыларның ачы-хавыязы улуг. Оларның кижи бүрүзү саар инек бүрүзүнге онаштыр 1200 килограмм сүт саар хүлээлгелерин күүседиринге чоокшулаан.

Инек кадарчылары база эки ажылдаан. Малды одарладып семиртир үени шын организастаанының ачызыбиле 302 тонна эзт күрүнеге саттынган. Ол болза тос айлар планындан элээн ажып турар. Ам семиртилгеде турар хаваннарның болгаш шарыыктарның бөлүүн эзт планынга киириштир чоокку хүннерде дужаар. Ынчангаш совхоз күрүнеге 340 тонна эзт садар хүлээлгезин СЭКП-ниң XXII съездизи ажыттынгыже чедир бүрүн күүседир соруганы совхозтуң малчыннары боттарының мурнунда салган ажылдап турар.

— Совхозтуң хойжулары онза улуг чедиишкиннерни чедип алган. 1961 чылда 29 тонна дүктү күрүнеге садары көрдүнген турган. Ол херек кырында 30 тонна кылдыр күүсеттинген. Хой ажылының ажылдакчылары боттарының аргаларын санап көргеш, ам-даа 500 килограмм дүктү күрүнеге немей садарын хүлээнген. Дүк садары үргүлчүлеп турар—деп совхозтуң кол зоотехниги Е. М. Трошин чугаалаан.

Хойжуларның иштинде мурнакчыларның саны өзүп турар. Маңаа хамыктың мурнунда тыва уксаалыг хой бүрүзүнден 2 килограмм 300 грамм дүктү кыргып, төрүүр 100 баш хойга онаштыр 113 хураганны камгалап алган К. Дажы-Серен хамааржыр. Хойжулар Ондар Баяндоо, Куулар Норбу, М. Чимит-Доржу олар база багай эвес көргүзүглерлиг болган. Совхозтуң бүгү хойжулары амгы уеде күзеглерже, а чамдыктары кыштагларже көшкүлээн.

Малдың турум азырал үези чоокшулап келген. Бо чугула кампанияга бүгү малчыннар шудургу белеткенил турар. Мал кыштагладыышкынын эки эрттиргениниң ниитиниң малының баш санының улам ыңайгы өзүлдези болгаш ооң продуктулуунуң бедиири хамааржыр дээрзин олар эки билир. Кышка белеткел талазы-биле чогуур ажылдар кылдынган. 200 инек кирер кажаа шагда-ла септеттинген, хой малдың 10 кажаларының көрженин хооруп, оларны дезинфекцилээн болгаш чылыглап септээн. Хойларның кышкы уеде оолдаар үезинде хураганнар алырынга таарыштыр чаш мал кажаалары белеткеттинген. Чаш бызааның 6 кажаазын бүрүн септеп доосказ. Чаа хаван кажаазының тудуун доосказ, ажыглалга киирген.

Дүжүт ажаап алыышкынын чоруттушаан, совхозтуң ажыл-ишчилери ховуларда саванны мал чемнеринге неделде курлавыр кылдыр бөлүп сараттап турар. Ол ышкаш сүт-бараан фермаларынче болгаш кыштагларже мал чемнери сөөртүр ажылды өгелээн.

Совхозтуң мал фермаларының ажылдакчылары СЭКП-ниң Программазының төлевилелин бир эп-сеткилдиг деткивишаан, мал ажылын хөгждер дээш улам эки ажылдаар, 1961 чылдың хүлээлгелерин ажыр күүседир, партияның съездизин күш-ажылга чаа-чаа чедиишкиннер-биле уткуур деп бүрүн шиитпирлиг.

А. НИКОЛАЕВ.

Кыштаглаашкынга белеткел

АРЫГ-БАЖЫ. Өвүр районда «Коммунизмче орук» колхоз бо чайын мал семиртилгезин эки организастаан, ооң түңнелинде малдың күжү ортумактан өрү. Күскү одарладыышкынны база таарымчалыг (эки оттуг болгаш суттаттыг) черлерде чорудуп турар.

Колхоз баштаар чериниң даргазының оралакчызы эш Х. Самбылдайның дыңнатканын ёзугаар алырга, ниитиниң малын менди, тодуг болгаш чылыг кыштагладырынга чамдык организастыг хемчеглер алдынган. Амгы уеде олче кичээнгейни улам күштелдирип турар.

Бо чылын шээр мал 48 коданнарга кыштаглаар. Бар 56 кажааларның септелгези доозулган, ону колдуунда малчыннар кылган. Ол ышкаш эрткен чылын ажыглааны 4 катон кажаларны септеп турар, а бо чылын бирээзинге-ле 500 хой кирер 2 чаа катон кажааларны немей кылган.

Мооң-биле кады, хой ажылының механизастаттынган бригадазының төвү Улаатайда элээн чугула тудуглар кылдынганын база айтыр херек. Чуртталга бажыңнарындан аңгыда, ында 800 хойга болгаш 800 хураганга чаа кажаалар бүрүн доозулган.

Колхоздуң мыйыстыг бода малын 13 кезек черге кыштагладыр. Сүт-бараан фермаларының төвүнге база одарларда кажаалардың септелгезин зоотехник эш Ширбий-оол багай эвес удуртуп турар.

Ниитиниң малынга четчир, эки хоолулуг чем белеткээр чорук кышкы мал ажылынга чугула айтырыг болур. «Коммунизмче орук» колхоз бо хүннерге чедир 2748 тонна силосту белеткээн. Мал чеми белеткээр ажыл амгы уеде улам калбарып турар. Чижээ, Солчурда 16 кижилиг, Бора-Шайда 22 кижилиг ийи бригадаларда 1 ат машиназын, сиген кестирер 2 тракторларны быжыглаан, ында хол кадыырларлыг 12 кижи база ажылдан турар.

Кыштагларже болгаш сүт-бараан фермаларынче мал чеми—сиген сөөртүлгези база эгелей берген. Колхоз баштаар чериниң шиитпирин ёзугаар кол мал участоктарының аайы-биле үш автомашиналарны болгаш сиген чүдүрер звеноларны быжыглаан.

Тудугжуларның белээ

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң тудугжулары Совет Эвилелиниң коммунистиг партиязының XXII съездизинге төлептиг ужуражып, колхозта чаа магазинниң тудуун доосказ, ажыглалга киирген.

Тудугжулар инек фермазында 6 чуртталга бажыңнарының крышазын кылып, Ажсы-Барлыкта хойжу бригаданың турлаан тудуп доосказ. Мурнакчы тудугжулар ам № 1 инек фермазында 100 баш инек кирер кажааның крышазын кылып турарлар.

Тудугжулардан Н. Хатпаалак, С. Санчай-оол, А. Аваан-оол олар үүн нормазын доктаамал ажыр күүседип, мурнакчылар болуп турарлар.

Съездиге уткуштур

СЭКП-ниң XXII съездизинге төлептиг ужуражыр соругa-биле ажыл-иш чуттуң бүгү черлеринде улам хайныгын турар. «Кызыл партизан» совхозтуң малчыннары күрүнеге дүк белеткээр талазы-биле алган социалистиг хүлээлгезин 111,4 хуу күүсеткен, азы коллективи херек кырында 245 центнер эки шынарлыг дүктү киирген.

Совхозтуң мурнакчы малчыннары Чараш-оол, Кашпык-Кара болгаш Ноокай олар боттарында кодан хойларының баш бүрүзүнден үш килограмм ажыг дүктү кыргып алган.

Сыпта хевээр

«Шекпээр» совхозтуң Аянгатты салбыры тарааның кезилдезин доозуп, өске салбырларны мурнаан. Биче-Тей салбырында 350 га, Дөн-Терезин салбырында 500 га тараа сыныда хевээр. Дүжүт ажаап алыышкыны эгелээнден бээр 40 хонук чедип турар болгаш ам долгандыр дагларда, белдерде быскан хар киир чаапкан турда, бо ийи салбырда 800 ажыг га тарааның ажаап алдынмайн турары аная бир айтырыг эвес-тир.

Бо салбырларның эргелекчилери эштер Минчаа, Дөмүр-оол ам ажаап слыышкының темпизин бо хевээр тургузар бе азы канчаарыл деп турары билдинмес. Бир эвес темпини бо-ла хевээр тургузар болза, ук тараалардың чамдыызы хар адаанга баары иагат чок деп чамдык кижилериниң сезиглеп турары артык эвес. Ынчангаш темпини дүргедедир дээш шиитпирлиг хемчеглер алыры негеттинип турар.

«Тиилелге» совхозтуң аныяк комбайнери Куулар Маадыр-оол ам 4 чыл дургузунда бедик дүжүт дээш демиселге киржип келген. Амгы уеде ол Хадылыг-Арт деп черде тараа кестирип турар. Совет Тываның 17 чыл оюнга белек кылдыр ол күжениишкиннинг ажылдап, «СК-3» комбайн-биле хүнде 8 гектар черниң тараазын кестирер нормалыг турган, ону хүнде 17—20 гектар чедир күүседип турар.

Чурукта: Б. Маадыр-оол. Фото В. Чапайкиннии.

Көдээ ажыл-агыйның чаа машиназы

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА). Сиген, тараа, лён, ногаалар болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый культураларын кургадыр болбаазыраңгай шууштурулганың машиназының дуржулга хевирин «Кингисеппский» совхозка белеткээн. Мал чемнерин доораар «ДКУ-2» деп машиналыг агрегатка ол чаа машинаны аңаа сиген далганын белеткээринге ажыглаар деп турар.

Бүдүрүлге байдалдарынга агрегаттың шенелделери чедиишкиннинг өрткен. Ооң бүдүрүкчүлүү—бир шакта 200 килограмм чедир далганны бүдүрер.

Көдээ ажыл-агыйның механизациязының болгаш электрижилгезиниң Бүгү-россия өртем-шинчилел институтунуң Соңгу-Барыын салыырының бөлүк ажылдакчылары ол чаа машинаның төлевилелин техниктиг эртемнериң кандидады С. В. Гнездовтуң башталгазы-биле чогаадып турган.

«Кингисеппский» совхозтуң директору Н. Ф. Варфоломеевтиң шенелделери чоруткан соонда медегленери болза:

— Эртемденнер шынарлыг болгаш бөдүүн машинаны тургускандыр. Ол машинаның дузазы-биле хүн бүрүде хөй санныг витамин чемнерни белеткээр бис. Машинаны кандыг-даа ажыл-агыйга белеткеп болур.

Совет-тунис найырал

МОСКВА. (СЭТА). Н. С. Хрущевтуң адынга чоруткан чагаазынга Тунис Республиканың президентизи Хабиб Бургиба болза Бизертада француз империалисчи агрессия-биле холбаштыр Тунис-биле найыралдыг болгаш сагыш-сеткил каттыштырылгазының демдээн илергейлээни дээш Совет чазактың баштыңына четтиргенин илергейлеп турар.

Харыы чагаазында Н. С. Хрущевтуң демдеглеп турары болза: Совет Эвилелиниң эп-сеткил каттыштырылгазы бодунуң төрээн чуртунуң алдарын болгаш хамаарышпас чоруун камгалап алырынга бүрүн шиитпирлиг тунис улустуң талазынга моон-даа соңгаар бүрүнү-биле туржур.

Тунис Республиканың чазаа болгаш улузу бодунуң национал соругазын боттандырарын—тунис черде француз колонизаторларның чөленгинижи болуп турар Бизертада шериг балаазын узуткаарын чедип алыр дээрзинге быжыг бүзүрелин Совет чазактың баштыңы илергейлээн.

Ийи чурттарның аразында кайыкайызын билчир чорукту болгаш кады ажылдажылганы улам ыңай быжыглаары бүгү-ниити тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарының херээнге дузалаар, ол чорук тунис-даа, совет-даа улустарның эрге-ажыктарынга дүгжүп турар дээрзинге идегелин чагааның түңнелинде илергейлеп турар.

УЛУГ СОРУК КИРИИШКИН

СЭКП-ниң чаа Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин ажылчы чоннарга таныштырып, өөредирин организастаар ажыл бүдүрүлгелериниң, колхозтарның, совхозтарның партия организацияларында үргүлчүлеп турар. Районнарның, Кызыл хоорайның партия конференцияларынга, коммунистерниң отчёт-соңгулдалыг район хуралдарынга, областың партия конференциязынга партияның төөгүлүг документилерин —СЭКП-ниң Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин коммунистер чаңгыс үн-биле деткип, хүлээп алган, партияның Программазының төлевилелинде бижиттинген улуг сорулгаларны боттандырарының хереэнге бүгү күжүн болгаш билиин бээрин областың бүгү ажылчы чоннарының мурнундан олар илергейлеп турганнар.

Партияның Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин парталгага үндүргениниң бээр ону пропагандаларының талазы-биле партия организациялары улуг ажылды кылган. Программаның төлевилелинде бижиттинген улуг перспективаларга сорук кирен ажылчы чоннар СЭКП-ниң XXII съездизинге алдар кылдыр чаа бедиткен хүлээлгелерни ап турарлар. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың комсомолчу болгаш аныяк тудугжулары партияның съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир коллективтиң чыл планын 105 хуу, а чуртталга тудуунуң—102 хуу күүседирин хүлээнип алган хайнышкынныг ажылдап турарлар. Таңды районда Сталин аттыг колхозтуң ажыл-ишчилери күш-ажылчы улуг тиилелгени чедип алган. Күрүнеге тараа садар талазы-биле боттарынга алган хүлээлгезин август айның төнчүзүнде күүседкеш, 1000 тонна тарааны немей садар деп сөзүн бергеннер. Сентябрь төнчүзүнде олар 1253 тонна тарааны күрүнеге немей садып, боттарының социалистиг хүлээлгезин 220 хуу күүседкеннер. Ол-ла районуң «Кызыл-партизан», «Тиилелге» совхозтарының тараажылары күрүнеге тараа садар хүлээлгезин сентябрь 25-ле ажыр күүседкилээн болгаш күрүне ышжамырынга тарааны пландан ажыр садарын үргүлчүлеп турарлар. Кызыл хоорайның «Тере-Хөл» колхозу күрүнеге эзт садар планын 107,9 хуу, дүк—116,2 хуу күүседкен, сүт садарының чыл планын күүседир чоокшулаан.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың ада сагыш салышкынының ачызында Тыва болза кыска үениң иштинде бодунуң экономика болгаш культура талазы-биле хөжүдүңгай чоруун үзүткаан, ам оон ажылчы чоннары бүгү совет кижилер-биле кады коммунистиг ниитилелди тургузарынга идепкейлиг киржип, бүдүрүлгелерде, колхозтарда ханы найыралдыг, бир демниг ажылдап турарлар. Чижээ, Таңды районуң «Совет Россия» колхозу тыва араттарның болгаш орус тараачыннарның каттыштырган ажыл-агыйларындан тургустунган. Ында тыва болгаш орус националдыг колхозчулар арызында ханы найыралдыг. Ол колхозтуң тараажылары партияның Программазының төлевилели-биле таныжып тура, СЭКП-ниң XXII съездизинге алдар кылдыр пландан ажыр 1100 тонна тарааны күрүнеге садар дээш бо хүннерде улам-на хайнышкынныг ажылдап турар.

Чөөн-Хемчик районуң «Чыраа-Бажы» совхозунуң ажылчыннары бо төөгүлүг документини таныжып тура, күрүнеге 2000 тонна тараа садар хүлээлгезин 4000 тонна, «Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыннары 1000 тоннаның орнунга 1500 тонна, «Октябрь 30 чылы» колхозтуң тараажылары 1000 тоннаның орнунга 2000 тонна чедир садарын хүлээнген болгаш ол бедиткен чаа хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип турарлар.

СЭКП-ниң чаа Уставының төлевилелин чугаалажып турганының үезинде ол чүгүла документини коммунистер чаңгыс үн-биле деткивишаан, боттарының санал, сүмелерин база киирип турар. СЭКП-ниң Барыын-Хемчик райкомунуң инструктору эш Куулар болза партияның эге организациязын СЭКП-ниң 5-тен эвээш эвес нежигүннери бар черге тургузарын, база партиядан нежигүн үндүрер айтырыгны үзе шиитпирлээр эргени партияның райкомунга тыпсырын санналаан. Партия райкому болза черчерде партия кежигүннериниң бүгү байдалын СЭКП обкомунда артык билир деп үүлдү ол барымдаалап турар. Уставтың төлевилелинде айтып турары ышкаш партияга 18 хар четкен кижилерни эвес, 20 хар четкен кижилерни хүлээп алыр дугайында санаалды областың радиодамчыдылга болгаш телевидение комитединиң, партия организациязында эш Н. Ширипей киирген.

Партия эге организациязынга чамдык таварылгаларда кандидат стажын узадыр эргени тыпсырын эш Н. Голубев (облкүүскомнуң ЦХЭ-ниң партия организациязында) санналаан. Дыка хөй кандидаттар шериг албанын эрттиргеш азы дээди, ортумак өөредилге черлеринге өөредилгени дооскаш бүдүрүлгелерге, колхозтарга ажылдап кирип турарлар. Ол черлерде коммунистер ук кандидаттарның байдалын оларның азы-чацын дораан-на билип ап шыдавас болгай деп ол тайылбырлап турар. Оон ангыда, партия талазы-биле хүлээдир хемчег кылдыр партия кежигүнү кижини партия кежигүнүнге кандидатче шилчидерин Уставтың төлевилелинге киирбээн болза эки дээр дугайты коммунистернин саналын деткип турарын ол база илергейлээн.

Партияның төөгүлүг документилерин ажылчы чоннарга чугаалаштырар ажыл үүгле Кызылда, районнар төптеринде, колхозтар, совхозтар суурларында эвес, харын бүдүрүлгелернин цехтеринде, фермаларда, бригадаларда база калбарган. Үүгле Кызылдың партия организациязының лекторлары безин «Коммунизм дээш демиселдиң улуг документизи» деп темага 130 ажыг лекцияны ниитизи-биле 12 мун ажыг кижиге номчуп таныштырганнар.

Оон-биле чергелештир чамдык партия организациялары СЭКП-ниң Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин чонга пропагандаалаар талазы-биле ажылды четпес чорудуп келген. СЭКП-ниң Бай-Тайга, Улуг-Хем болгаш чамдык өскедаа райкомнарның секретарылары, бюро кежигүннери болгаш удуртур ажылдакчылары үеүнде документилер талазы-биле чон ортузунга лекция, беседаларны кончуг эвээш чорудуп турар. Эрзин, Тес-Хем, Барыын-Хемчик районнарның ырак черлерде чурттап турар малчыннарынга таныдылга четпес организастаттынган. Ол черлерге баргылаан чамдык эштер чон-биле үүгле 10—15 минуталар иштинде беседалашкаш, чаңгылап кээп турган чоруктун фактылары илереп турар.

Сорулга болза үстүнде ышкаш четпестерни чайлатпышаан, төөгүлүг документилерниң ужур-утказын чонга улам-на ханызы-биле таныштырып, өөредири болур. Оон-биле кады партия организациялары болза партияның Программазын болгаш Уставын хүлээп алыр СЭКП-ниң XXII съездизинге алдар болдурган социалистиг хүлээлгелерин күүседиринче ажылчы чоннарны улам-на сырый организастаар ужурлуг.

К. ШУЛУУ,
СЭКП обкомунуң сектор эргелекчизи.

• • •

«Тыва тудуг» трезиниң ажылчыны Семен Сандан дуржулгалыг бызанчыларның бирээзи. Ол чылдың ажыл нормазын СЭКП-ниң XXII съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир күүседир дээш чүткүүлүг ажылдап турар.

Чурукта: С. Сандан. Фото С. Феоктистовтуу.

• • •

СЭКП-НИҢ XXII СЪЕЗДИЗИНГЕ УТКУШТУР

СЪЕЗДИГЕ БЕЛЕК

СЭКП-ниң XXII съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир каш-ла хонуктар арткан. Ол төөгүлүг хүнге чедир боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседир дээш Өвүр районнуң ажылышчилери улуг көдүрүүшкүнүнүг ажылдап турар.

«Кызыл тук» колхоз (даргазы эш Седен, партия организациязының секретары эш Бюрбю, суму Совединиң даргазы эш Тувет-оол) социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседиринче бүгү күжүн угландырган. Оон түннелинде колхоз күрүне мурнунга алган социалистиг хүлээлгелериниңден сүт садарының чыл планын 100,4 хуу, дүктүүн—101,2 хуу, эттиин—100 хуу күүседкен.

Колхозтуң Хорумнуг-Ой сүт-бараан фермазы бир саар инектен-не 880 кг сүттү саап алган. Область Совединиң депутады, саанчы Үлүүне бодунга быжыглаан инек бүрүзүнден 938 кг сүттү, саанчы Сат—951 кг сүттү саап алганнар. Ол-ла колхозтуң хойжугу Дамдың 255 төрүүр хоюндан 360 хураганны, К. Куулар—278 хоюндан 278 хураганны бүрүн камгалап алган. Хойжу Бечек хой бүрүзүнден 2 кг 500 грамм дүктү кыргып алган.

Районнуң «Торгалыг» болгаш «Коммунизмче орук» колхозтары боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин ыракта чедир күүсеттпээн. Ук ажыл-агыйларның үлүртүкчүлери хүлээлгелерни күүседир дээш тодаргай хемчегларни алыры негеттинип турар.

Д. СПИРИН.

ССРЭ-де үндүрүглерни соксадырының ийиги үе-чадазы

МОСКВА. (СЭТА). ССРЭ-ниң сан министринин оралакчызы Ф. А. Урюбиннин СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседага чугаалаваны:

«Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ажыл төлевириниңден тыртар үндүрүглерни соксадыр дугайында» хоойлуну ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бадылаанындан бээр чыл биче-ле ажыг үе эрткен. ССРЭ-ниң бот, чаңгыс болгаш эвээш өг-бүлелиг хамаатыларыңа онаар үндүрүгүнү база ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ажыл төлевириниңден тыртар олча-ажык үндүрүүн 1965 чылдың октябрь 1-ге чедир чоорту соксадырын, а 1965 чылдың октябрь 1-ден эгелеп ол үндүрүглерни тыртарын шуут соксадырын ол хоойлуда көрген болгай.

Бистиң чуртувуста үндүрүглерни соксадып турар чорук ажыл-агыйның капиталистиг системазындан ажыл-агыйның социалистиг системазының артык күштүүнүң чайынанчак көргүзүү болур. Ажылчы чоннарның дыштаныр, өөренир, назылап кыраанда хандырылга алыр эргезин боттандырарынга таарымчалыг байдалдар ССРЭ-де тургустунган, ындыг байдалдар чаңгыс-даа капиталистиг чуртка турбаан болгаш туруп-даа шыдавас.

Ол чорукту ССРЭ-де социализм тургузуушкунунда, ылангыя сөөлгү чылдарда чедип алдынган улуг чедиишкиннер белеткээн. Совет улустуң тургузукчу күш-ажылының кол түннели чүдел дизе, ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйы, хамыктың мурнунда бистиң үлетпүрүвүс, чеди чылдың контроль чурагайларында телевилээнинден дыка дүрген хөгжүп турарында болур.

Бистиң үлетпүрүвүс чаңгыс-даа капиталистиг чурттуң билбези шак ындыг темпилер-биле хөгжүп турар. Совет эрге-чагырганың 42 чылдарының дургузунда ССРЭ-де үлетпүр продукциязының өзүлдезиниң чылда ортумак темпизи 10,1 хуу болган, а капиталистиг делегейниң өн сайзырангай чурту—Каттышкан Штаттарда—3,3 хуу болган. Сөөлгү үш чылдарның дургузунда ол деннел ССРЭ-ге ажыктыг кылдыр улуубиле өскерилген.

Буржуаз күрүнелериниң чазактарының улуска удур политиказының утка-шынары чондан тыртар үндүрүглериниң дугайында айтырыгда база тодазы-биле илереп турар. Бир эвес Совет күрүне чондан тыртар үндүрүглерни соксадырын чарлааш, ону амыдыралга чайгылыш чокка боттандырып турар үеде, буржуаз күрүнелер үндүрүглерни улам хөйнү тыртып ап турар. Капитализм үезинде үндүрүглер — күрүнениң чүүн-биле-даа солуттунмас сан-хөө баазазы болур.

Чондан тыртар үндүрүглериниң ролю империализм үезинде буржуаз күрүнелериниң чарыгдалдарын дуглаарында онза өскен. Сөөлгү 20 чылдарның дургузунда АКШ-тың бюджединге үндүрүг киирилгелер 8 катап көвүдээн, а Англияның бюджединде — 5,5 катап улгаткан. Ам бо үеде АКШ-тың федералдыг бюджединиң орулга талазында чондан тыртар үндүрүглериниң бот дензизи дайын мурнундагы деннелге бодаарга 2,5 катап ажыг өскен.

Бистиң чуртувустуң улус ажыл-агыйының бүгү адырларында улуг чедиишкиннер чедип алдынган, үүгле быжыг сан-хөөлүг болгаш турушту бюджеттиг социалистиг күрүне ажылчыннардан болгаш албан-хаакчылардан тыртар үндүрүгүнү дүжүрер дугайында хоойлуну хүлээп алыр аргалыг болган.

Айда 50 рубль чедир шалың ап турар ажылчы чоннарны 1960 чылдың октябрьдан эгелеп кол ажылдап турар чериниң аайы-биле олча-ажык үндүрүүн төлээлериниңден, ССРЭ-ниң бот, чаңгыс болгаш эвээш өг-бүлелиг хамаатыларынга онаар үндүрүгден хостаан, а айда 51-ден 60 рубль чедир шалың ап турар ажылчыннардан болгаш албан-хаакчылардан тыртар үндүрүгну ортумаа-биле 40 хуу эвээжеткен хемчээлдер-биле санаарын боттандырган.

Үндүрүглерни соксадырының ийиги үе-чадазын амыдыралга боттандырганының түннелинде, ажылчы чоннарның үстүнде айыткан бөлүүнүң холга алыр шалыны чылда санажылга-биле алырга 360 миллион чаа акшага өскен.

Бол ажылдап турар чериниң зайы-биле ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның шалыңындан тыртар үндүрүглерни соксадырының ийиги үе-чадазы бо чылдың октябрь 1-ден эгелээн.

Ол үеден эгелээш олча-ажык үндүрүүн болгаш ССРЭ-ниң бот, чаңгыс база эвээш өг-бүлелиг хамаатыларынга онаар үндүрүгну айда 60 рубль чедир шалындан тыртарын соксадыр, а үндүрүглерни ортумаа-биле база катап 40 хуу чиигеткен хемчээлин айда 61 рубльден 70 рубль чедир шалындан ол үндүрүглерни тыртар үезинде боттандырар. Шалындан тыртар үндүрүглерни соксадырының ийиги үе-чадазын боттандырганындан ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар кандыг ажыктыг түүлдерни алырыл?

Айда 60 рубль шалындан тыртар олча-ажык үндүрүүн үүгле соксатканда безин ажылчын бижи чылда 42 рубль 96 көпеекти холга немей алыр.

Олча-ажык үндүрүүнүн тыртар хемчээлин эвээжеткениңден ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның чамдык бөлүктериниң холга алыр шалыны дараазында хемчээлдерге көвүдээр:

61 рубль түннүг шалындан 1961 чылдың октябрь 1-ге чедир 3 рубль 70 көпеек, түннүг олча-ажык үндүрүүн тыртын турган болза, ам 45 көпеек тыртар, а 67 рубль түннүг шалындан мурнунда 4 рубль 30 көпеекти тыртын турган болза ам 3 рубль 15 көпеекти тыртар.

Айда 60 рубль чедир шалындан үндүрүглериниң сөөлгү тыртышкынының сентябрь айда ажылдап алган ажыл төлевирин тыпсыр үезинде боттандырар ужурлуг.

Айда 61 рубльден 70 рубль чедир шалындан тыртар үндүрүглериниң эвээжеткен хемчээлин 1961 чылдың октябрьда ажылдап алган шалыңын санаар үезинде боттандырып эгелээр. Мынчангаш бир эвес ажыл төлевирин айда ийи удаа тыпсын турар болза, эвээжеткен хемчээлдерни үзүгаар үндүрүглерни ноябрьның бирги чартыында алыр шалының бээр үезинде тыртар апаар.

Шалындан тыртар үндүрүглерни соксадырының ийиги үе-чадазын боттандырганындан ниитизи-биле ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар 400 миллион рубльди (чылда санажылга-биле) холга немей алыр.

Беседаның түннелинде Ф. А. Урюбиннин медеглээни болза: ССРЭ-де чондан тыртар үндүрүглерни соксадыры партияның Программазында: «Капитализмниң кандыг-даа чуртубиле деннээрге эн бедик амыдырал деннел Совет Эвилелинге хандыртынар» деп айытван өндүр улуг сорулганы боттандырарының хемчеглариниң бирээзи болур.

Хойжунуң ажылы

Хоочун хойжу Монгуш Бүрбү 1948 чылда Бора-Тайга колхоз тургустунганындан эгелээш ниитинин малын малдан келген. Эрткен 13 чыл иштинде 2.500 баш хураганнарны өстүрүп, доруктурган. Ол ам «Сүт-Хөл» совхозтуң «Бора-Тайга» салбырының хойжузу болуп турар.

Хойжу бо чылын багай эвес көргүзүглери чедип алган. Монгуш Бүрбү бо чылын төрээн 300 баш хойдан 328 баш, азы 100 баш төрүүр хойга онааштыр 109 хураганны менди доруктурган. Бир хойданна 1 килограмм 870 грамм дүк кыргып алыр хүлээлгезин 1 килограмм 950 грамм кылдыр күүседкен. Кыжын чаш хураганнар азыраары-биле 10 тонна сигенни белеткен алган.

М. ЧАРТАН-ХУНА.

Немелде дензи

«Межегей» совхозтуң дуржулгалыг кадарчызы эш О. Санчат-оол 9 чыл дургузунда инек кадарып келген. 1961 чылда эш Санчат-оол улам бедик көргүзүүлүг ажылдап турар. Оон кадарып турар 204 инектериниң бызаалары шупту менди. Инектерни эки оттуг, суглуг черлерге кадарып, дүнеки үеде база одарладып турганы-биле дүн-хүнде инек бүрүзүнүң ортумак дензи немелдези 800 грамм болган.

В. ШОЙЛАА.

Допчу медээлер

Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүнү Монгуш Очур-оол колхозта албан черлериниң болгаш колхозчуларның печкаларын чыл-чылда-ла септеп, салып келген. Бо чылын 40 чаа печкаларны салып кылган.

О. САЙЫН.

• • •

Ол-ла районда «Чыраа-Бажы» совхозтуң тудуг бригадазы мал кажааларының тудуун болгаш септелгезин чоруда берген. Чыраа-Бажы сүт-бараан фермазында 300 баш инек турар чаа кажаа болгаш хойжу Сат Сагбалдайның Даг-ыр-Шемиде кыштаанда 500 баш хой кирер кажаа туттунган.

Д. МОНГУШ.

• • •

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң тудугжулары райпонуң чагыын үзүгаар Булуң суурда чаа магазинни тудуп, ажыглалда киргген. Көдээ магазин аъшчем, үлетпүр бараанны болгаш идик-хеп база өске-даа бараанны делгээр беш бөлүктерлиг кылдыр туттунган.

Х. �чАЙЛАГ-ООЛ.

• • •

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң аныяк ирт кадарчызы Допкай-оол 1961 чылда бир баш бүрүзүнден-не 1,9 кг дүк кыргып алырын хүлээнгеш ажыр күүседкен. 340 баштың бирээзинге онааштыр ортумаа-биле 2,2 кг дүк алдынган. Кадарчы кышка удур белеткелди эки чорудуп турар. 15 тонна сигенни белеткеп, кажааларын септеп, кыштаанда чуртталга бажыңын тудуп алган.

О. ӨТКЕК-ООЛ.

Бир үн-биле хүлээп албышаан

Партияның Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин Улуг-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң коммунистери боттарының хуралынга чугаалажып, төөгүлүг документилерни бир үн-биле хүлээп албышаан, партияның съездизинге төлептиг ужуражыр дээш демиселге колхозчуларының чамдык чедиишкиннерин демдеглээн. Чодураачылар күрүнеге дүк болгаш тараа садарының талазы-биле хүлээлгелерин сентябрь төнчүзүнде ажыр күүседкен, ук продуктуларны пландан ажыр садарын үргүлчүлеп, оон-биле кады дүжүт ажаап алыышкының, келир чылдың тарылгазынга үезиннер уруушкунун чедиишкинниг чорудуп турарлар.

Ынчалза-даа ол колхозтуң баштаар чериниңден болгаш ында партия организациязындан ниитинин малының кыштаглаашкыныче кичээнгейни четпес салып келгени хуралга илереэн. Кара-Булунда колхозтуң 8 кезек черде кыштаглары, а ол ышкаш сүт-бараан фермаларының тудуглары септеттинмээн, чамдык кажааларның серилери өрээш ойлуп кээп дүшкүлээн, чамдыктарының иштинде чаашкын суу хөлдениң турар. Мал кажаларында, саанчылардың, малчыннарның чуртталга бажыңнарында печкалар буступ дүшкүлээн, оларны септээр хемчеглер алдынмайн турар, колхозтуң тудуг бригадазы четчир санныг туйбу материалын безин белеткеп албаан болган.

Колхозта ветеринар ажылдакчыларының талазындан малдың янзыбүрү аарыгларынга удур демиселди кошкак чорудуп келген. Оон уламындан чамдык хойжуларның боданнарында водур аарының демдектери бар болуп илереп турар.

Машина-техниканы бамныг ажыглаарын хандырары, механизатор кадрларның күш-ажылының бүлүрүвчүлүүн белдери чергелиг өскө-даа ажылдар колхозта багай тургустунган ужурунда техниканың үрелиишкини хөй удаа болгулээп турар, оларның артык кезектеринде саларынга болгаш септелгени чорударынга колхозтуң баштаар чери хөй түннүг акша-хөрөнгини чарыдап келген.

Автомашиналарның гаражы септеттинмээн, соңгалары, ажиктери ойбак хевээр. Ону кылырынче тудуг бригадазы (бригадири эш Дамдын-оол) чогуур сагыш салбаан. Колхоз бүдүрүлгезиниң өске-даа участокторында үстүнде ышкаш четпестерни дарый чайладырын колхозтуң баштаар чериниңден коммунистер негеп турганнар.

Ынчангаш партияның съездизинге күш-ажылчы улам-на төлептиг белек кылдыр күрүнеге эзт болгаш сүт садар талазы-биле ажылды чедиишкиннг үргүлчүлевишаан база дүжүт ажаап алыышкының, кыштаглаашкынга белеткелди организастыг чорударынче бүгү колхозчуларны улам-на сырый организастаар хемчеглерни алырын партбюрога хурал ааскан.

Д. АРАКЧАА.

ХОЙЖУ БРИГАДАЛАРДА

Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозу бо чылын хойжуларның механизастаттынган ийи бригадаларын организастаан. Оларга чамдык техниканы болгаш чепсек-херекселди берип, одарларны быжылган каан.

Эш Карма бригадирлээн бирги бригаданың төвүн Көжээ-Өдээ деп черде, а эш Курдаа удурткан ийиги бригаданың төвүн Онгар-Өдек деп черде тургускан. Кайы-даа бригаданың төвүнде малчыннар чурттаар крышалыг, кладовкалыг чаа бажыңнарны, чунар бажыңнарны, кызыл булуңнарны, кайызынга-даа 1500 хой кирер ийи кажааларны туткан болгаш тускай шимчедикчи-биле суг сордуруп үндүрер кудуктарны кылган. Чаш хураганнар кажааларын ол улуг кажааларның иштинде өрээлдешкек кылдыр кылып кааны черле кончуг эки.

Хойжуларның механизастаттынган бригадаларының кежигүннери СЭКП-ниң XXII съездизинге күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш күжениишкиннг ажылдан турарлар. Ылангыя № 1 бригаданың кежигүннери: бригадир Карма, кадарчылар Маадыр-оол, Иван-оол, тракторист Арагачы болгаш өскелер-даа бригада төвүнүң чуртталга бажыңнарын малгаштап, чугайлап, хой кажаазының кырын шып, кыштагже сиген сөөртүлгезин организастаан турар. Олар бо чайын база багай эвес ажылдаанар. Күрүнеге 2,8 тонна дүк садар турган, барык 3 тоннаны сатканнар. 140 тонна сиген белеткеп алыр турган, 120 тоннаны ам белеткеп алган мал чеминиң белеткелин бо хүннерге чедир үргүлчүлеп турар.

— Баштайгы чылда шынап-ла бергелер хөй болур чүве-дир, ону ажып эртеринге туруштут бис, ынчаарга төрээн партиявыстың төөгүлүг съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир бригада төвүнде чуртталга бажыңнарын, хой кажаазын чылыглап, сиген болгаш одаар ыяш сөөртүлгезин доозар бис, партияның XXII съездизинге бистиң белээвис ол болур деп эш Карма бистиң-биле байырлажып турган чугаалады.

Ындыг болза-даа ол бригадаларда ам-даа чедир кылдынмайн турар үүлдер дыка хөй. Оларны бот орулга-чарылгалыг болурунче ам-даа шилчитпээн, ынчангаш төлевир талазы-биле чамдык үүлдер малчыннарга билдинмес, кыштаглаашкынга белеткелдің темпизи оожум. Бо айтырыглларже СЭКП райкому, райкүүском болгаш колхоз баштаар чери, партком кичээнгей салыры чугула.

ЧУРУКТАРДА: № 1 механизастаттынган бригаданың төвүнде чуртталга бажыңнары (СОЛАГАЙ ТАЛАЗЫНДА) болгаш эш Карманың бригадазының кежигүннери (ОҢ ТАЛАЗЫНДА).

А. АИР.
фотозу авторнуу.

Колхозчу печник

Часыдак Ондар Байлаковичини Ленин аттыг колхозтуң кежигүннери печка тударының мастери деп турарлар. Ол черле шын. Ондар Байлакович 1955 чылдан бээр кус боорга-ла колхозчу өрегелерге болгаш албан черлеринге чаа печкаларны тудуп, эргилерин септеп келген. 1960 чылда 53 плиталарны салган. Шынары эки болганы дээш колхозчулар аңаа өөрүп четтиргенин илередип турар.

Колхозчу печник бо чылын 60 печканы салыр хүлээлгелиг. Август ортандан соңгаар ол хүлээлгезин күүседип эгелээн. О. Сарыг-оолду аңаа эш кылып берген. Каш-ла хонуктун иштинде он ажыг бажыңнарга чаа плиталарны салган. Оон ангыда, колхозтун хлеб быжырар чериниде алдан ажыг хлебти хары үүгда быжырар улуг печканы бешле хонукта тудуп каан. Оон шынарын база эки деп көрген. О. Часыдак хлеб быжырарына 6 кижини өөреткен. Амгы оон өөренигчизи О. Сарыг-оол база печник болуру чугаажок.

М. АРАКЧАА.
Чөөн-Хемчик район.

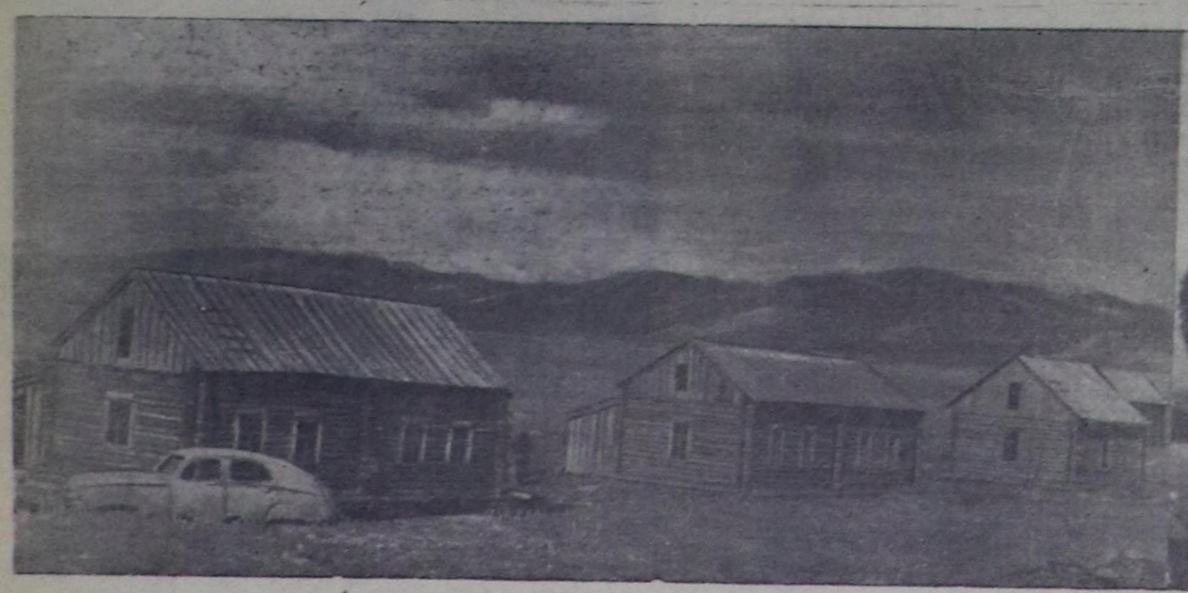

КЫШКА БЕЛЕТКЕЛДЕРНИ ЧЕДИИШКИННИГ ЧОРУТКАН

Бызылдың бүгү-ле үлетпүр бүдүрүлгелери, албан организациялары бо хүннерде кышка белеткелдерни хайныышкынныг чорудуп турар. Бо чугула ажылды хоорайның хөй-хөй коллективтери чайын-на эгелээн болгаш ам бүрүн доозуп турар.

Эт-сүт үлетпүрүнүң эргелелиниң бүдүрүлгелериниң аразында калбарган социалистиг чарыштың мурнакчызы, СЭКП обкомунуң, облвүскомнуң болгаш облпрофчевүделиниң шилчиир Кызыл түгүн чаалап алган хлеб заводунуң коллективи кышка белеткелдерни онза хынамчалыг чоруткан.

Партияның XXII съездизинге алдар болдурган бүгү улустуң социалистиг чарыжынга киришкеш, хлеб заводунуң ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары боттарының алган бедик хүлээлгелеринге «заводтуң цехтериниң, чурталга бажыңнарының кышка белеткелин октябрь 1-де доозар» деп пунктуну киргеннер. Кызыл туктуг коллективтиң кежигүннери алган хүлээлгелерин бирден бирээ чокка бүрүн күүседип турарлар.

Заводтуң теп одалга чериндe котелдарның, изиг суг дамчыдар хоолайларның, батареяларның септелгези доозулган. Эжиктерни, соңгаларны чыылыгаар, цехтериң ханаларын чугайлаар, шалаларны дозулаар ажылдар күүседиттинген. Заводтуң администрациязы (директору эш Петенева) коллектив кежигүннериниң бедик идепкейинге даянгаш агар септелге ажылдарынга артык чарыгдалдар үндүрбейн, хостуг шактарда коллектив кежигүннери боттары күүседирин чедиишкинниг практикалаан. Бо ажылдарга ылангыя эштер Овеленцева, Чумак, Нелюбова, Сат болгаш өскелер-даа эң идепкейлиг киришкеннер.

Коллектив кежигүннериниң чурталга бажыңнарының септелгезин өй-шаанда чорудар талазы-биле заводтуң администрациязының болгаш месткомнуң аразында коллективтиг кереәде көрүнген хемчеглер чедиишкинниг боттанып турар. Чурталга бажыңнарының септелгезин чорударынга база-ла чурттакчыларның боттарын эвилелдээрин хлеб заводунда практикалап турар. Печкаларын чаартып, соңгалар кастыктарын, эжиктерни, шалаларны боттары чылыглап, будуп алган кижилерге заводтуң администрациязы наряд өзугаар күүсеттинген ажылдың хөлезизин төлеп берип турар. Бо чорук тергиин эки түннелдерни көргүскен. Коллектив кежигүннериниң хөй кезин бажыңнарының септелгезин боттары таарыштыр, бедик шынарлыг кылып доосканнар.

Бүдүрүлге калбарыышкынының өзүлдезинин бир кол курлавыры — үнер дезү болур бот идепкейни деткинр талазы-биле хлеб заводунуң бо ажыктыг чаа эгелээшкинин ескедаа бүдүрүлгелерге нептередири чугула.

Кышка белеткелдерни бүгү талалыг эки чорудары үгле коллективтиң болуңдан эвес, а өске организациялардан база хамааржыр. Кызылдың № 2 АТБ-зы хоорайның бүгү-ле бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларына хөмүр даш сөөртүп бөөр хүлээлгелерин четпес күүседип турарындан хлеб заводунда кышкы үеде одаар материалларның курлавыры дыка эвээш болуп турар. Олышкаш «Тыва тудуг» трезиниң № 1 участогунуң тудугжулары заводтуң кол бажыңын ажыглалга киргенден бээр үгле ийи чыл болган. Тудуг ажылдарын трестиң ажылчыннары кончуг буду шынарлыг чорутканындан ам чамдык цехтерге капитал септелге кылыры негеттинип турар.

Хлеб заводунуң дирекциязы, партия организациязы болгаш местком «Тыва тудуг» трезиниң удуртукчуларының мурнунга заводтуң цехтеринге капитал септелге чорударының айтырыын хөй удаа тургузуп келген. Оон кандыг-даа түннел үнмээн. Ам ол ажылдарны коллектив кежигүннери боттары күүседип киришкеннер.

Мурнакчы коллектив кышкы үеде бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга таарымчалыг бүгү байдалдарны болунга тургузуп алган.

Пиво заводунда кышка белеткелдер база дооступ турар. Ынчалзадаа суг-дамчыдылга болгаш канализация системаларының капитал септелгезин чорударынче «Тыва тудуг» трезиниң удуртукчулары кичээнгей салбайн келгениниден ол ажылдар ам-даа доозулбаан. Заводтуң цехтерин кышкы үеде ажылдаарынга таарыштыр эки белеткээн. Чурталга бажыңнарының септелгези база-ла доозулган.

Партияның XXII съездизинге күшажылчы белектиг ужуражыр дээш пиво заводунуң коллективи чыл планын октябрь 17-де бүгү көргүзүглер талазы-биле күүседир деп бедик хүлээлгезин чедиишкинниг боттандырбышаан, кышка белеткел ажылдарын чорудар талазы-биле база бедик үлегер-чижээн көргүзүп турар.

О. НАМЧЫЛАК.

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозунуң саанчылары СЭКП-ниң XXII съездизинге уткуштур сүт саалдазын алаан белиткен. Олар сүт бүдүрериниң 9 ай планын 102 хуу күүсеткен. Аныяк саанчылар Ховалыг Анайбан, Давыы Көк-кыс, Давыы Даңзыкыс олар съездиге уткуштур чарыштың мурнакчылары болуп турарлар.

Чурукта: Ховалыг Анайбан. Фото С. Феоктистовтуу.

Малчыннарның чедиишкини

Эрзин районда «Мөрен» колхозунуң агарлаашкынын чогуур өйүнде организастыг чоруткан. Ниитизи-биле 6528 хойдан 3128 кг агар алдынган азы төрөөн колхозунга 9758 рубльдин орулгазын малчыннар киирген.

Хой агарлаашкынының хүннеринде 32 хөрөөженнер доктаамал ажылдап турган. Бо талазы-биле Белчээ, Серинмаа, Долума, Намбар олар мурнакчы ажылдааннар.

К. ӨЛЗЕЙ.

* * *

Тожу районда «Совет Тыва» колхозтуң малчыны К. Сундуй өшкү кадарчызында ам дөрт чыл чедип турар. Ол 1959 чылда төрөөн 178 өшкүден 224, эрткен чылын 200 өшкүден 226, а бо чылын 196 өшкүден 214 анайларны өстүрген.

Кол Сундуйнуң кодан өшкүлериниң өлөөн хуузу экижиттинген ангорлар. Бо чылын өшкү бүрүзүнден 150 кг чөөк алырын хүлээнгеш, херек кырында 168 кг чөөктү кыргып алган.

А. ДОРЖУ.

* * *

«Элегес» совхозтуң хойжузу эш Удум-Бараның көргүзүглери чыл бүрү бедик болуп турар. Бо чайын хой семиртилгезин эки организастаан. Совхозтуң 1180 ажыг хоюн 4 кижи малдап турар, улуг кадарчы О. Удум-Бара бригадазынга солун комуулазын беседа тайылбырлаан. Ол бо чылын хой бүрүзүнден 3,6 кг дүвү алган. Амгы үеде кышкы кажаалар септелгезин олар боттары чорудуп турар.

С. ТАНЗЫН-ООЛ.

* * *

«Сут-Хөл» совхозтуң Бора-Тайга салбыры күрүнеге дүк, сүт белеткээр хүлээлгезин хуусаа бетинде күүсеткен, ам эзт садарын база чедиишкинниг доозуп турар. Ол болза мал ажылынче чугула кичээнгей салдынганын илередип турар.

Бо чайын семиртилгени багай эвес организастаан. Салбыр амгы үеде кыштаглар белеткелинге кол сагыш салып турар.

АЖЫЛ-АГЫЙ БҮРҮЗҮНГЕ ЭКИ ҮРЕЗИН

«Бүгү өдөө ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдериниң кол үүлү, мал ажылының дүрген өзүлдезиниң базазы болза тараа бүдүрериниң дүрген өдүрлүүшкүнү болуп турар» деп СЭКП-ниң чаа Программазының төлевилелинде чугаалап турар.

Бүгү-ле өдөө ажыл-агый культураларының дүжүдүн бедидери дээш демиселде кол черни тарааның бедик шынарлыг сорттарын шилип тургаш, тарып алырындан дыка хамааржыр дээрзин мурнакчы колхозтарның болгаш совхозтарның дуржулгазы көргүзүп турар. Дүжүттү бедидериниң ол аргазы болза кончуг чиик болгаш бүгү-ле ажыл-агыйларга ажыглаттынып болур. Тараа культураларын сорттуг үрезиннер-биле тараанындан дүжүт 20—30 хуу улгадыр, а кызыл-тастың «Скала» деп сорту болза аная үрезиннерге демейлээрге, бистиң черниң байдалынга 30—35 хуу хире немелде дүжүттү берип болур.

Мону барымдаалааш, Таңды районда «Революцияның чалбыыжы» колхоз (даргазы эш Гудков) эрткен чылгы дуржулгазын ажыглавышаан, бо чылгы үрезин фондузунга «Скала» деп сортту уруп алган. Ол кончуг шын болган. Бо чылын ук колхоз ындыг сорттуң бедик дүжүдүн алган болгай. Ол сорттуң дүжүдүн өске аная үрезиннерлиг участоктарга бодаарга гектар санындан 3—4 центнер немелде дүжүттү алган.

Ындыг бедик дүжүттүг черниң бир центнер тараазының бот-үнеңнов, агроному эш Сигаев) үрезин үрар планының үгле 8,8 хуузун күүсеткен. Мындыг оожум чоруктарның үржүү-биле ук район ниитизи-биле чоокку хүннерге дээр үрезин урулдазын 31,9 хуу күүсеткен. Бо талазы-биле ажылдар «УТКА 25 чылы» болгаш «Найырал» совхозтарда база-ла оожум чоруп турар. Чеди чылдың дөртү чылының часкы тарылгазынга үгле ындыг кошкак белеткенин турарын ук ажыл-агыйларның болгаш районнарның удуртукчулары бодаза чогуур. Үрезин уруушкуну күрүнеге тараа садарынга канчап-даа шаптыктаваас, харын оон-биле бир дөмей чугула айтырыг болур.

Үрезиннерге тускай үскен участоктарның тараазын соңгаарладып турбайн ажаап алыр. Бир эвес ындыг участоктарның тараазының шынары шала хирелиг болза, ниити тараан черлерден эки сорттуг, шынары эки тарааларны шилип урар ужурлуг. Кандыг-бир чылдагаандан үрезин-биле боттарын чедир хандыртынып шыдавас ажыл-агыйлар орнажылга фондузунга аная тараану белеткеп алыр ужурлуг.

Бир эвес аңгылап ажааган болза, үрезин участоктарының тараазын тавычаларга үр чыттырбайн, чогуур өйүнде бөлдүрүп бастырар херек. Черге үр чыдып, өл-часка алзыр болза тараанын шынары кудулаар болгаш харын-даа аарыглар халдап болур. Оон ыңай бастырыгга үрезинге хереглээр тарааларның чуурлуп үрелир чоруун болдурбаза чогуур, ол чуурук тараалар чашкан үрезиннің четче үнер чоруунуң хуузун кудуладыр. Үрезиннерни кыжын шыгжаарда үгле курганн барымдаалавайн, харын эки арыглааш, шыгжаар.

Үрезиннерни өй-шаанда уруп алыры ажыл-агыйларның удуртукчу бүрүзүнүң, агрономнарның келир чылдың дүжүдү дээш сагыш салышкыны ол.

А. БАКУЛИН,
областың өдөө ажыл-агый эргелелиниң кол агроному.

ЧОННУҢ МАКТАЛЫНДА

Сүт-Хөлде ажылчын кооперациянын Кызыл-Тайгада магазин эргелекчизи Ондар Нордуп-Бавуунуң ол ажылынга күзел-сонуургалы улуг. Ол аная ам 4 чыл ажыг үеде кызымак ажылдап келген.

СЭКП-ниң XXII съездизинге төлевилиг ужуражыр, чеди чыл планының үшкү чылы — 1961 чылда салдынган сорулгаларны чедиишкинниг күүседир, совет садыгнын ажылын улам экижидер дээш Сүт-Хөлдүң садыг ажылдакчыларының аразында бо чылын калбарган социалистиг чарышка ол идепкейлиг киришкеш, ажылдап турары магазинин бараан саарылгазының планын хуусаа бетинде күүседирин хүлээнген.

Садыг алыкчыларның хереглелдерин хүн бүрүде өөренип көрүп, оларның хереглеп турар бараанларын баш удур чагыып эккелдирип, алган хүлээлгезин амыдыралга ажыл-ишчи өзу-биле күүседир дээш эш Нордуп-Бавуу кончуг шудургу ажылдап турар. Оон түннелинде айлар, кварталдар болгаш чартык чыл планнарын ол үргүлүү ажыр күүседип келген. Оон кызымак ажылынын түннелинде бо чылдың бирги чартыында бараан саарылгазының планы 126 хуу күүсеттинген.

СЭКП-ниң Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин таныып тура, эш Нордуп-Бавуу бедиткен чаа хүлээлгени алгаш, күжениишкиннг ажылдаан түннелинде, **сентябрь 1-те чедир 8 айларның бараан саарылгазының планын 136 хуу, а сентябрьның планын 142** хуу, азы чыл планын 93 хуу күүсеткен.

Бо өдөө садыгжы Ишкиннерде болгаш өске-даа ырак черлерде малчыннарга база өдөө ажылагыйның чугула кампанияларының үезинде хову бригадаларында ажылдап турар ажыл-ишчилерге үнүүшкүннүг садыглаашкыннарны үргүлчү чорудуп, өдөөнің ажыл-ишчилерин үлетпүрүнүң болгаш аъш-чемниң бараннары-биле эки хандырып келген. Садыгжы бодунуң хостуг шактарында өдөөнің чонунга беседаларны, солун номчулгазын чорудуп турар. Ондар Кызыл-Тайганың чонунуң хүндүткелин чаалап алган. Олар садыгжызын мактап турар.

Чонну кооперация кежигүнүнге киирер талазы-биле садыгжы базала биче эвес ажылдарны чоруткан, бо чылын өлөөн хөй кижини хуучу кежигүннерге киирип алган. Оон уламындан Кызыл-Тайганың чонунуң хөй кезин кооперация кежигүнүнде хаара туттунган. Бо бүгүнүң түннелинде ол Сүт-Хөлде мурнакчы садыгжы болу берген. Мурнакчы садыгжы бараан саарылгазының чыл планын СЭКП-ниң XXII съездизинин ажыттынар хүнүнге чедир хүлээлгезин күжениишкинниг күүседип турар.

Н. ЧЫРТАКПАН.

Эки ажылдыг библиотека

Тоора-Хемниң район библиотеказынга кире бергеш «СЭКП-ниң XXII съездизинге уткуштур», «Атеисчи булун» деп көргүзүг стендилерин база ында янзы-бүрү чаа журналларны, солуннарны болгаш номнарны дораан эскерип каар.

Бо болза районда эки библиотекаларның бирээзи. Мурнунда чылларда эртемниң болгаш чечен чогаалдарның номнары эвээш турган. Ам ында делгем номчулга залдыг янзы-бүрү 27 мүң ажыг номнарлыг. Библиотека украин чогаалчы Т. Г. Шевченкога, улуг орус критик В. Г. Белинскийге холбаштырган болгаш өске-даа литературалыг кежээлерни эрттирген.

Библиотека эргелекчизи Дорофеева-биле оон лузалакчызы Мигельдиң организастааны, Салдамның аныяктарының идепкейлиг киришкени «Кижиниң аас-кежин чүүлен хамааржырыл» деп темалыг кежээ солун эрткен. Удавас С. Токаның «Аратың сөзү» деп тоожузунга номчулга конференциязын эрттирер.

АЗИЯДА НАЦИОНАЛ-ХОСТАЛГАЛЫГ ШИМЧЭЭШКИН

«Национал-хосталгалыг революция политиктиг хамаарышпас чорукту чаалап алыры-биле доозулбайн турар. Революция бир эвес социал болгаш амыдыралга ханы чаартылгаларны болдурбас, национал катап төрүттүнүүшкүнүн үндезин сорулгаларын шиитпирлевес болза, ындыг хамаарышпас чорук быжыг эвес болур болгаш меге-хоозун чүве кылдыр хуула бээр».

СЭКП-ниң Программазының төлевилелинден.

Даштыкы, депшилгелиг бир карикатурист бо хүнгү Азияны мынчаар тодарадып бижээн: улуг маадыр бодунуң күштериниң бүрүн кужениишкини-биле даштыкы кулданыышкынының кинчизин үзе шапкан, ындыг болза-даа колониалдыг дөңгүлернин хоралыг дээрбээ оон күштүг холунда артары ам-даа үргүлчүлевишаан.

Бо болза мырыңай ол-ла хевээрзин илередип көргүскен чурулга-дыр. Азияда колониализм өлүмүг аштырышкынга таварышкан. Дайын сөөлүндеги үеде аңаа Англияның, Францияның, Голландияның, Японияның колониалисчи империялары картон-саазын бажынчыгаштар ышкаш бүстүп дүшкүлээн. Хосталган улустар чаа амыдыралдың идепкейлиг чогаадыкчылары, империализмни буза шавар революстуг күш болуп кодурлуп үнген. Ындыг болза-даа Азияның национал-хосталышкынының чорудулгазы ам-даа доозулбаан. СЭКП-ниң чаа Программазының төлевилелинде мындыг мерген сөстер чер бөмбүрээнин ол одунган болгаш хайныккан кезинге бүрүү-биле хамааржып турар: Бот эргелиг аныяк күрүнелериниң хөй иуруузу делегейниң капиталистиг ажыл-агыйында өскүлгай черни эөлеп турар-дыр болза оортан ам-даа хосталбаан. Ол дээрге — капиталистиг монополияларга делегейниң ам-даа мөлчүлүп турар кезээ-дир. Империализмнен экономика талазы-биле хамаарылгалыг чоруун ол чурттар үзүткан албаан шаанда «делегей кезээзинин» ролун ойнап, чартык колониалдыг мөлчүгелдиң чери болуп артын каап турарлар.

Азияның аныяк чурттарының экономиказында коргунчуг хамчык болза даштыкы монополистиг капиталдың шургуушкуну болур. Чижээлээрге, капиталистиг делегейниң «кара алдынының» 70 чыгам хуузу мөөннеттинген Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүкте нефть тывыжының үгле 1,1 хуузу национал капиталдың үлүүнге онзажып турар. Уолл-Стриттиң болгаш Ситиниң акционерлери боттарының арыгланыр өрээлдерин безин алдын-биле каастап чайырлап ап турар, ынчаарга чамдык аныяк араб чурттар сан-хөө кризизинин кыскажында кыстына берген човуурган чыдар, а Сауд Аравияда кудуктарның чедишпейн турарының ужурунда бир стакан кужурлуг сугну 1 долларга садып турары халя эвес.

Тускайлаң экономиканы тургузарының оруунче кирген Азияның чурттарында даштыкы монополистиг капитал өлөөн күштүг турушгарны ам-даа хевээр арттырбышаан. Чижээлээрге, Индияда даштыкы монополиялар нефть, хөмүр даш, даг тывыжы, металл ажылдан кылыр болгаш үлетпүрүнүң өске-даа адырларында хуу капитал салыышкыннарының өлөөн кезинин контрольдаарын үргүлчүлеп турар. Бо бүгү болза чыл бүрүде Индиядан аажок хөй кончааларны—200 миллион хире фунт-стерлингилерни ушта соруп алыр арганы даштыкы монополияларга берип турар.

Даштыкы монополистиг капиталдың шургуушкуну—колониализмнин эң аар аргыышкыннарының бирээзи болур. Даштыкы монополиялардың тергиндээшкинин үзүткаары — Азияда национал-хосталгалыг шимчээшкиниң ам-даа шиитпирлеттинмейн турар чугула сорулгаларының бирээзи-дир. Оон ужурунда империализмге удур чайгылыш чок демисел хамаарышпас чорукту болгаш хосталганы быжыглаарының үндезин үүлү болуп турар.

1945 чылдың августа болган революцияның национал-хосталгалыг сорулгаларын шиитпирлээр дээш эрес-маадырлыг демиселди индонези улус чорудуп турар. Ол демисел ам хамаарышпас экономиканы тургузар болгаш Барыын Ириянны хостаар деп ниити национал дың мындыг лозунгарын долгандыр мөөннеттинген.

Барыын Ириянга империалистиг контрольдуң хевээр артып турары—Азияның мага бодунда колониалисчи хан төгүүшкүнүг балыг-дыр. Ортулукта муң-муң кижилерни чүүктүг адыгуузун малдар ышкаш, тускай үскен черлерже киире сүрүпкен болгаш олар ында аштан, зарыг болгаш агаар-бойдустуң ширинн байдалындан кырлып өлүп турар. Чоорту өлүрүнүң ол лагерьларынче көжерин күзевейн турар ириянчыларга удур черни өртедириниң тактиказын ажыглап турар.

Ындыг болза-даа голланд колонизаторлар Барыын Ириянда боттарының эжелелиниң хуусаазын узадырын кандыг-даа янзы-биле оралдажып турзажок, оларның эжелелиниң санныг хүннери арткан. Президент Сукарнонуң кыйгырыын өзугаар Барыын Ириянны «революстуг арга-биле» хостаар дээш шимчээшкин бүгү Индонезияда калбарган.

Индостана черде сөөлгү колония—Гоада колониализмге удур улам күчүлүг хайныккан күштер сөөлгү үеде кодурлуп үнүп турар. Бо чылдың июньда бүгү Индияга «Гоаның неделязын» «1961 чылда Гоаны хостаар» деп лозуннуң адаа-биле эртирген. Гоа патриоттарга боо-чепсекти садып бөөри-биле акша-хөрөнгилериниң чыылдазын массалыы-биле чоруткан. Гоаның патриотчу организацияларының өкүжениишкиннери-биле хосталганың эки-тура корпузун тургускан болгаш ол корпус португал колонизаторларга удур демиселге улустуң партизан дайынының тактиказын ажыглап турар. Тура халыкчылар ам Гоаның дыка хөй кодаа районнарын контрольдап турар.

Индияның кадык мага бодунче Португалияның саргы ышкаш кадалы бергени чүүн-биле тайылбырлаттынарыл? Ол хамыктың мурнунда Португалияның НАТО талазы-биле эвилелчилериниң аңаа көргүзүп турар шериг болгаш дипломаттыг калбак деткимчези-биле тайылбырлаттынар. «Хиндустан таймс» солуннуң чөптүү-биле демдеглеп турганын өзугаар алырга, бир эвес Салазарның диктатуразын вашингтон стратегтер ажыы-биле деткивейн турган болза, Гоаның айтырыы шагдала шиитпирлеттине берген турар ийик.

Империалистиг политиканы боттандырбышаан, капиталистиг улуг күрүнелер Азияның чамдык чурттарында түс черниң мөлчүкчү аңгыларынга даянып турар. Чижээлээрге, Ириянның экономиказында, ылаңгыя нефть үлетпүрүнде, даштыкы капитал хуваалда чокка эөлеп, компрадор буржуазияга даянып турар. Колонизаторлар болгаш компрадорларның аңгы талазы-биле политиктиг болгаш экономиктиг эргежыктары дүгжүп турар. «Түс черниң мөлчүкчү аңгыларының реаксылыг бөлүктери империализмниң эвилелчилери болуп турар» деп СЭКП-ниң чаа Программазының төлевилелинде чугаалап турар. Оон ужурунда амгы үе-чада иран улустуң национал-хосталгалыг демисели даштыкынын-даа база ол ышкаш иштикиниң-даа реакциязынга удур угланган.

Национал фронтунуң чөөн чалгыны даштыкы политиктиг угланыышкынны өскертирин, социал чаартылгаларны чорударын негеп турар, ол фронтуну долгандыр Ириянның патриотчу күштери бөлүглешкен.

Иран улустуң национал-хосталгалыг шимчээшкининге патриотчу болгаш демократтыг күштериң калбак коалициязы—ажылчын аңгы, тараачыннар, депшилгелиг интеллигенция, харын националисчи хөөнүг буржуазияның кезии киржин турар. Бир-тээ национал буржуазия национал үлетпүрнү хөгжүдеринге, чурттуң экономиктиг тускайлаң хөгжүлдезинге моондактарны чайладырына сонуургалдыг болганда, оон депшилгелиг ролю ам-даа төөмээн дээрзин бо чижек көргүзүп турар.

Азияның чурттарының национал буржуазиязы бүдүрүлгениң бедик кончаалыг адырларындан даштыкы капиталды кызыл үндүрериң болгаш ол адырларның бүрүн эргелиг эзлери болуп алырын оралдажып турар. Ынчаарга бот эргелиг чамдык күрүнелерде национал буржуазия эвээш эвес чедиишкиннерни чедип алган. Чижээлээрге, Индияга британ монополиялар 130 компанияларга боттарының контролюн ышкынган, а ол болза колониалдыг үеде Индияга хуваалда чокка тергиндеп турган англи компанияларның ниити санынын 40 хуузу болур. Делегейниң ийги дайынынын мурнунда англи капитал кара металлдарның инди рыногунуң 80 хуузун контрольдап турган, а бо үеде чурттуң металл-биле хандырылгазында инди национал бүдүрүлгелерниң (күрүненің болгаш хуу секторунуң) бот дөлзин 75 хуу чедир өскен.

Даштыкы капиталды кызыл үндүрериңче национал буржуазияның угланыышкыны Азияда национал-хосталгалыг шимчээшкиниң амгы үе-чадазының чардынмас кезии болуп турар. Ол угланыышкын демисежип турар улустарның ниити национал негелделеринге дүгжүп турар.

Даштыкы капиталды кызыл үндүрериңче национал буржуазияның революстуг күжү дыка кызыгаарланчак. Ол бодунуң хуу өнчүүргек чүткүлдерин национал эргежыктардан бедик көрүп турар. Оон ужурунда «ажылчы чоннарның болгаш хөрөнгитен аңгыларның арасында чөрүлдээлерниң өзериниң болгаш чурттуң иштинге аңгы демиселиниң чидиглеңгениниң хире чергезин-биле, национал буржуазия империализм-биле болгаш иштики реакция-биле чөпшээрежир хөөнүг улам көргүзүп турар» деп СЭКП-ниң Программазында демдеглеп турар.

Кошкак хөгжүлделиг чурттарның буржуаз-национал бөлүктери боттарының байлаан камгалаарын болгаш көвүдедирин оралдашпышаан, хамыктың мурнунда ажылчы чоннарның массалыг шимчээшкинин болдурбазын оралдажып турар. Чамдык араб чурттарга, Турцияга, Иранга Пакистанга болгулааны ышкаш, депшилгелиг профэвилелдеринге болгаш ажылчын аңгының политиктиг организацияларынга удур калчаалыг атакаларны кылып турар.

Азияның социалистиг эвес чурттарының улус массалары буржуазияның реаксылыг үүлгедиглерине удур шиитпирлиг демисел-биле харылаан турар. Ында улус массаларны амгы ниитилелдің эң мурнакчы болгаш революстуг аңгызы—пролетариат баштап, башкарып турар деп чүве билдингир болгай. Пролетариат гараачыннар-биле эвилелдежин алгаш демисежип турар. «Ажылчын аңгының болгаш тараачыннарның эвилели болза, ханы демократтыг чаартылгаларны, экономиктиг болгаш, социал-депшилгени боттандырар дээш чедишкиниг демиселдің үндезин үүлү болур» деп СЭКП-ниң Программазының төлевилелинде айыткан.

Хамаарышпас аныяк күрүнелерниң амыдыралынга ажылчын аңгының өзүп турар ужур-дузазы—Азияда национал-хосталгалыг шимчээшкиниң амгы үе-чадазының характерлиг шынарларының бирээзи болур. Шаандагы колониялардың политиктиг хамаарышпас чорукту чаалап алганы ажылчын аңгының сырый каттыштырарынга болгаш организастаарынга таарымчалыг байдалларны тургузуп турар. Кошкак хөгжүлделиг чурттарның индустриализацияже угланыышкыны пролетариаттың санының күштүг өзүлдезин боллуруп турар. Индияда үлетпүр ажылчыннарының саны дайын мурнундагы үе-биле деннээрге 2,5 катап өскен болгаш ам 7 миллион кижи четкен. Дайын мурнунда Индонезияга 1 миллион хире фабрика-завод, транспорт болгаш плантация ажылчыннары санаттыныр турган болза ам бо үеде 3 миллион ажыг кижи болуп турар. Национал буржуазияның политиказында улуска удур чүткүлдерге ажылчын аңгы болгаш оон марксисчи-ленинчи авангарды—коммунистиг партиялар национал-хосталгалыг революцияны доозарынче, бүгү нацияның эргe-ажыктарынга таарыштыр ханы демократтыг чаартылгаларны чорударынче тодаргай шугумну удур тургузуп турар. СЭКП-ниң Программазының төлевилелинде демдеглеп турары болза: **«Коммунистерниң эчис сорулгазы нацияларның дээди эргe-ажыктарынга дүгжүп турар.** Антикоммунизмниң тугунга чагдынып алган, национал фронтуну буза тепсир дээр реаксылыг бөлүктериниң оралдажыышкыннары, коммунистерни өстеп-сүрер чорук национал-хосталгалыг шимчээшкиниң кошкаарынга чедирип, улустарның национал эргe-ажыктарынга чөрчүп, чедип алдынган чаалап алыышкыннарны ышкынарынга айыылды тургузуп турар».

Шаг-үе Азияның политиктиг нуурун шапкыны-биле өскертин турар. Аңаа дайын сөөлүндеги он беш чылдарның дургузунда бүгү делегейге төөгүлүг болуушкуннар болгулаан—колониалдыг дарладын чүс-чүс чылдарда туруп келген кинчизин бир миллиардг ажыг кижи үзе шапкан. Азия черде колониализмниң сөөлгү артыышкыннарын бүрүү-биле үзүткап чок кылган турар хүн ырак эвес.

Социализмниң күчүлүг делегей системазы колониализмни бүрүү-биле үзүткары дээш демисежип турар улустарга эп-сеткилин каттыштырып, идепкейлиг деткимчени көргүзүп турар. Бөгүн безин социализмниң күчүлүг делегей системазы делегей болуушкуннарының хөгжүлдезиниң бүгү чорудулгазынга ниитпирлиг салдарны чедирин турар деп чүве билдингир болгай.

Вл. ЛИ,
төөгү эртемниериниң кандидаты.

Тайбыңны болгаш депшилгени хандырарының программазы

СЭКП Программазының төлевилелинге улуг сонуургалын илередирин делегейниң хөй-ниитизи болгаш парлалгазы үргүлчүлеп турар. Ол документини солуннар бистиң үевистиң коммунистиг манифези деп адап турар, миллион-миллион бөдүүн кижилер бүгү кижи төрелгетениң даартагы хүнү кандыгы? деп айтырыгга эртем талазы-биле тодаргай харыыны берип турарында болур».

Социалистиг чурттар делегей хөгжүлдезиниң чорудулгазында экономиктиг тургузуушкуннуң аргазы-биле аажок улуг салдарны чедирип турар деп ук үүлде оон ыңай бижээн. Делегейниң социалистиг системазы капитализм-биле экономиктиг чарышка шиитпирлиг тиилелгени чедип аптар мырыңай-ла чоокку келир үениң тодаргай перспективазын СЭКП-ниң Программазының төлевилели көргүзүп турар.

Кижи төрелгетениң коммунизмче тиилелгелиг шимчээшкинин делегей болуушкуннарының чорудулгазы көргүзүп турар деп ол солун демдеглээн.

Румынияның Ажылчын партизызының Төп Комителинин политиктиг болгаш теоретиктиг органы «Лупта де класэ» деп журнал «СЭКП-ниң Программазы—чогаадыкчы марксизмниң улуг-чаагай документизи» деп эгелиг мурнуку үүлүнге мынча деп бижээн: СЭКП-ниң Программазын—коммунистиг ниитилелди тургузарының делегейде баштайгы программазының төлевилелин—бүгүде ак-сеткилдиг кижилерниң калбак массалары кедергей улуг сонуургалбиле болгаш сорук киришкин-биле уткаан. Төлевилел болза чогаадыкчы марксизмниң улуг-чаагай документизи болуп турар.

СЭКП Программазының төлевилелинде айыттынган, коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарының делгереңгей планын боттандырар чорук бүгү социалистиг лагерьниң экономиктиг күчүзүн быжыглаарынга, Совет Эвилели-биле өске чурттарның аразында экономиктиг кады ажылдажылганы калбартырынга дыка улуг идиглиг болур.

Румынияның ажылчын партизының кежигүннери, ажылчы чонарның калбак массалары боттарының тургузукчу күш-ажылынга чаа-чаа күштерни чогаадыкчы марксизмниң ол улуг-чаагай документизинде кирген дүржулганың өртүне байлаандан ам, социалистиг тургузуушкунну доозарының чугула сорулгаларын шиитпирлээринге оларга дузалап турар делгем перспективаны боттары көрүп турарлар деп журнал демдеглээн. Чаа төөгүлүг үеде Ленининиң хөгжүткени, коммунистиг манифестиң идеяларын СЭКП Программазының төлевилели салган алган деп ГЧСП ТК-ның «Эйнхейт» деп журналынга парлап үндүрген мурнуку үүлүде чугаалап турар. Ол болза партияның мурнундагы ийи программаларының хажык чок уламчылалы болур. Коммунистиг ниитилелди тургузарының өртем талазы-биле үндезилеттинген тодаргай планы үшкү Программаның төлевилелинде кижи төрелгетениң төөгүзүнге бир-ле дугаар кылдынган. Капитализмден социализмче шилчилгениң төөгүлүг чорудулгазын өртем талазы-биле анализтээнин барымдаалааш, ниитилелдиң улам ыңайгы хөгжүлдезиниң оруктарын Программа төлевилели көргүзүп турар. Ынчангаш ол чүгле совет улуска хамааржыр эвес, харын-даа бүгү кижи төрелгетениң тайбыңга, күш-ажылга, хосталгага, деңгергелерге болгаш аас-кежиннге чурттаарын чарлап турар.

Ол улуг-чаагай перспективалар немец улустуң мурнунда ажыттынып турар. Ооң эң-не ыдыктыг хүлээлгези — ол эчис сорулгалар дээш ажылдаары, оларны дээш демисежири болур. Германияның төөгүзүнде ажылчын-тараачынның баштайгы күрүнези болур ГДР-ниң догуннаашкыны, социалистиг тургузуушкунга болгаш барыын-герман милитаризмге удур демиселге ооң чедиишкиннери Германияда-даа социализм—коммунизмниң бирги чадазы быжыг үндезинниг болуп турар дээрзин көргүзүп турар.

Амгы үениң кол айтырыы болза империалистериң планнан турары дайынны чайладыры болур деп демдеглевишаан, ук журналдың айтып турары болза ол дээрге, делегейниң социалистиг системазынга хамыктың мурнунда капитализм-биле тайбың чарышка бодунуң туруштарын бүгү талалыг быжыглаары-дыр.

Империалистер болза атомнуг чепсекти хереглээр деп кыжаныгга чурттаарынче кижи төрелгетенни ам 15 чылдарның дургузунда күткүп турарлар дээрзин үүлде оон ыңай чугаалап турар. Барыын Германияда, НАТО-да нацисчи генералдар ядролуг чепсекти негеп турарлар-дыр. Барыын-герман милитаризмни болгаандырар болгаш тайбың кереэзин чарарының аргазы-биле делегейниң ийиги дайынының артыышкыннарын чайладыр дээн Совет Эвилелиниң күжениишкиннеринге барыын талакы күрүнелер өнчүк-чаңгээлер-биле болгаш дайынга белеткелдерни күштелдирери-биле харыылан турарлар.

Совет Эвилели болза империалистерни чогуур өйүнде томаартыр, өлүм таварыштырар чепсекти ажыглаарының болдунар аргазын оларга бербес дээн Программа төлевилелиниң негелделерин бодунуң политиказы-биле амыдырал кырында боттандырып турар деп үүлде айтып турар. Бир эвес тайбыңга ынакшылдыг өске күштер тайбыңның салым-чолу дээш боттарының харыысалгазын база медереп билир болза, бир эвес капиталистиг чурттарның чону капиталистиг чазактарга бүзүрээр чоруктан ойталаар болгаш ол чурттарның агрессчи политиказы дээш харыысалгадан база ооң үржуктарындан оларны кым-даа хоставас дээрзин медереп билир болза, ынчаарда кижи төрелгетен ядролуг дайынның айыылындан адырылган турар. Ол чорук Барыын Германияның чонунга онза хамааржыр. ГДР-ге бистиң сорулгавыс — барыын-герман милитаризмни болгаандырар дээш бодувустуң хууда харыысалгавысты медереп билири болгаш кижи төрелгетенни делегей дайынының айыылындан камгалап алырының хөрээнге ооң-биле бодувустуң салыышкынывысты кинерериве болур.

Бистиң күрүневис болза делегейнин социалистиг системазының чарылбас кеззэ болуп турар деп үүлдүң түңнелинде демдеглеп турар. Европага тайбыңны камгалаары дээш база бистиң национал айтыыывысты шиитпирлээри дээш демисел болуп турар, барыын-герман милитаризмни болгаандырары дээш бистиң демиселивиске бистер күчүлүг социалистиг лагерь-биле каттышкан бис. Ол демиселге бистер бодувустуң чонувустуң мурнунга, социалистиг өске-даа чурттарның улустарының мурнунга, а ол ышкаш Европаның өске-даа улустарының мурнунга улуг харыысалганы хүлээп турар бис. Ол чорук бистен бүгү күштерниң күжениишкинин негеп турар. Бистиң чугула хүлээлгевис мындыг: социалистиг лагерьнин чурттары-биле дайынчы чаңгыс эпти камгалаары, улуг Совет Эвилели-биле дем каттыштырылгазын карак огу дег камгалаары болгаш бүгү-ле күштер-биле быжыглаары. Биске ол дем каттыштырылгазы тайбың хөгжүлдениң болгаш айыыл чок чоруктуң үндезини, коммунистиг ниитилелди Германияга-даа турган турар дээрзиниң магадылалы болур.

Голландияның «Пегасус» деп депшилгелиг ном үндүрер чери голланд дыл кырынга «Коммунизм — делегейниң даартагы хүнү» деп дептержигеш парлап үндүргеш, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизының Программазының төлевилелин бүрүн текстизин кирген. Дептержигешти массалыг тираж-биле парлап үндүрген. «Де Ваархефвд» деп коммунистиг солуннуң чаңчыл болган байырлалының үезинде октябрь 1-де бир-ле дугаарында садыглаашкынга кирген, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизының Программазының төлевилелин кирген ол дептержигеш голланд ажылчы чоннарның улуг сонуургалын болдурган.

(СЭТА).

Доктор Кузбериниң парлалга конференциязы

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер агентилелдиң тускай корреспондентизиниң Дамаскиден дамчыдып турары болза:

Бөлүглежиишкиннерге каттышпазының политиказын Сирия чорудар апаар болгаш Египет-биле ооң харыызаалары өске араб чурттар-биле харыызаалардан «чүүүн-биле-даа ылгалбас болур» деп, Сирияның премьер-министри доктор Мамун Кузбери октябрь 2-ниң кежээзинде парлалга конференциязынга медеглээн.

Бодунуң чазаа түр чазак болуп турар болгаш соңгулдаларны дөрт айлар дургузунда чоруткан турар деп, доктор Кузбери демдеглээн.

Чазак болза национализастаттынган компанияларны оларның өзеринге катап эгидип бээриниң политиказын чорудар апаар, ынчаарга кеззэ ажыл-агый реформазын соксатпас деп, ол чугаалаан. «Ынчалза-даа бир эвес мурнундагы өзлерге удур ужур-дүржок хемчеглерни алыр чоруктар бар апаар чүве болза, ол айтырыгның чогуур шиитпирлээшкинин кабинет азы келир үедеги парламент тыпкан турар апаар».

Дилег кылган

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер агентилелдиң дамчыдып турары-биле алырга, Сирияның чазааның баштыңы доктор Кузбери Сирияда чаа өзу-чурумну хүлээп көөрүн дилеп, Англияга болгаш Каттышкан Штаттарга дилег кылган.

Чомбе КНО-нуң негелделиг бижиктерин тооваан

ПАРИЖ. (СЭТА). Конгода КНО-нуң шериглериниң командылал чери бүгү-ле даштыкы хөлезиленикчилерни Катангадан доп дораан үндүрерин база катап негээн. Кандыгдаа боттуг хемчеглер-биле быжыглаттынмаан болгаш санының талазы-биле хөй удаа болуп турар ол «негелделиг бижикти» Конгода КНО-нуң хамааты хемчеглер удуртукчузу Хиари Катанганың чалча чазааның даштыкы херектер министри Кимбага октябрь 2-де дамчыдып берген.

Франс Пресс агентилелдиң Элизабетвильде корреспондентизиниң демдеглеп турары-биле алырга, «чугаалажыышкыннар кандыг-даа түңнел чок болган, талаларның кайызы-даа боттарының туруштарынга арткан».

Корреспондентиниң сөзү-биле алырга, чүгле чаңгыс Элизабетвильде безин чүс ажыг хөлезиленикчилер—Чомбениң жандармериязын командылап турган бельги, француз, англи, мурнуу-африкан офицерлер артпышаан турар. «Олар бүрүн чепсегленген, хаматы кижилериниң хевин солуй беттинген болгаш чурттаар черин үргүлчү солуп турарлар».

Совет саналды хүлээвээн

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-да АКШ-тың төлөөлекчизи Эдлай Стивенсон парлалгага медеглел кылгаш, КНО-нуң секретариадының тур удуртулгазының дугайында чөпшээрежилгелиг совет саналдан ойталап каапкан.

Совет санал болза «боттуг таарыштырылга эвес-тир», ындыг болганда ону хүлээп алыр чорук «секретариаттың четче-бүрүн чоруун үрээр апаар-дыр» деп, Стивенсон бадыткаан. Совет санал «үштериниң идеязын—делегейни үш бөлүглежиишкинге хуваарының идеязын камгалап турар-дыр» деп Стивенсон медеглээн.

„ДАЛАЙ“ ШПИОННАРЫ ТУТТУРГАН

Бо чылдың июль 21-ден август 20-ге чедир Совет Эвилелиниң девискээринге голланд «туристер» Рейдон Эверт биле Де Яхер Лоу олар автомашина-биле аян-чорук кылып чораанныр. Рейдон Эверттиң тускай эртеми механик, Де Яхер Лоунуң—голланд садыг флодунуң штурманы.

Бистиң чуртувустуң оруктарынга аян-чорук кылып чоруп турган үезинде ол туристерниң аваа эвес аажы-чаны совет хамаатыларының кичээнгейин бодунче хандыткан: «туристер» туризмге соргдаваан районнарже шургуп кирерин чаңгыс эвес удаа оралдажып, туризмниң аян-чоруун кылып чоруур кижилер үүден-даа эвээш сонуургал салыр ужурлуг болгу дег бүлүргелерни чажыды-биле олар чурукка тырттырып ап чораанныр.

Оларга баш удур сагындырыгны кылган соонда безин Рейдон биле Де Яхер турисчи аян-чорукту шпиончу онаалганы күүседиринге ажыглаарын үргүлчүлеп турганнар.

Закарпатье областың девискээринге Рейдон биле Де Яхер туттурган. Хөй санныг фотоплёнкалар болгаш разведка шынарлыг медээлерни бижээн демдеглел дептерлери, а ол ышкаш бүдүргелерни тырттырган күчүлүг фотоаппараттар, далай тураны болгаш шпионнарның ажыглап чорааны өске-даа эт-үүлдери оларда бар болганы илереттинген.

Сөөлзүредир илерээни болза, Рейдон хөй чылдарның дургузунда голланд разведканың албанынга туруп, ооң мурнунда разведка онаалгаларны күүседири-биле Архангельск, Клайпеде, Вентспилс болгаш Совет Эвилелиниң өске-даа порттарынга каш удаа чораан болган.

Голланд разведканың албанынга база-ла турган Де Яхер аргалыг-ла болза, хөй акшаны алырын бодааш, ССРЭ-же разведка кылып чоруур деп бодунуң өзлериниң саналын хүлээп алган.

Бодунуң агентилелдериниң идегелдиинге бүзүрээн голланд разведка болза, НАТО-нуң агрессчи бөлүглелиниң разведка төвү-биле дугурушканын өлүгаар Рейдон биле Дэ Яхерни ССРЭ-че чорудары-биле белеткээн.

Автомашинаның өзөн Де Яхер болгаш ооң өңнүү Рейдон аян-чоруктуң чарыгдалдарын төлээринге дыка хөй түңнүг акшаны, фотоаппаратты, шпионнаашкын чорударынга эргежок чугула өске-даа эт-херекселдерни разведкадан алганнар.

ЧССР-ниң болгаш ССРЭ-ниң девискээрлеринге Рейдон болгаш Де Яхер камгалалга ужур-дузалыг янзы-бүрү бүдүргелерниң дыка хөй чуруктарын тырттырып ап, ол бүдүргелерниң шынарының тодаргай тайылбырларын бижип ап чораанныр.

Истелгеге Рейдон болгаш Де Яхер олар боттарының шпиончу ажыл-чорудулгазының утка-шынарын делгеренчей-биле өчүп берген болгаш разведка шынарлыг медээлерни чыгбышаан, ССРЭ-ниң хоойлуларын үреп чораанын билингеннер.

Рейдоннуң болгаш Де Яхернин шпиончу ажыл-чорудулгазының дугайында күрүненің айыыл чок чорук органнарының алганы маргыш чок материалдарынга үндезилээш, оларны УССР-ниң Кеземче хоойлуузунуң 57 үүлүн өзүгаар судка шилчидип турар.

НАТО-нуң агрессчи блогундан голланд разведка органнарын ССРЭ-ге удур шпиончу-үрегдекчи ажыл-чорударынга ажыглап турар байдалче Нидерландының өлчин черинин кичээнгейин ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министерствозу база көрүндүрген.

«Поларис» деп хевирниң ракеталары-биле чепсегленген суг адаанга чоруур америк хемелерге баазаларны Шотландияга болгаш бундесвериин суяк танкылыг кеззэниң дайынчы белеткел эрттиреринге баазаны Уэльске тургузарын англи чазак чепшээреп берген.

Шотландияның «стол ырызы».

Чуруу А. Грунинниин.

ГОЛЛАНДИЯДА

ГААГА. (СЭТА). СЭКП-ниң чаа үшкү Программазының төлевилелин Голландияда кедергей улуу-биле сонуургап турары-биле холбаштыр «Пегасус» деп голланд депшилгелиг ном үндүрер чер «Коммунизм—делегейниң даартагы хүнү» деп аттыг дептержигешти ийиги массалыг тираж-биле парлап үндүреринче кирген. Дептержигеште СЭКП Программазының бүрүн текстизи кирген.

„Болшевик“ ТУВИНСКАЯ ПРАВДАДА“

Мурнуку үүл—«Солуннарны болгаш сеткүүлдерни—өг-бүле бүрүзүнге». «СЭКП-ниң XXII съездизин ховуларга болгаш шелдерге алдарлыг чедиишкиннер-биле уткуулу» деп ниити ат-биле өлүп каш корреспонденция парлаттынган.

Ийиги арында ветеринария эртемнериниң кандидады Й. Кызыл-оолдуң Тывага нарын дүктүг хой ажылын улам ыңай хөгжүдериниң айтырыгларының дугайында үүлүн парлаан. Кижилерни коммунистиг өзүга кижизидер талазы-биле тускай эртемниг кижи бүрүзүнүң хүлээлгезиниң дугайында Г. Сабирзяновтуң үүлү база кирген. Партия чырыдыышкынының четкизинде өөредилге эгелээнинин дугайында материалдар бар.

Үшкү арында даштыкыда болуушкуннар дугайында материалдар кирген.

Дөртү арында: Кызылдың даараныла комбинадының ажылдакчыларының дугайында М. Соболевтиң очерги болгаш өске-даа материалдар парлаттынган.

КНО-нуң КОЛ АССАМБЛЕЯЗЫНЫҢ XVI СЕССИЯЗЫ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязының октябрь 2-де хүндүсү пленарлыг хуралында ниити чугаалажыышкын үргүлчүлээн. Чехословак Республиканың даштыкы херектер министри Вацлав Давидтиң чугаазы КНО-нуң кежигүннери чурттарның делегейниң ийиги дайынының артыышкыннарын узуткаарының, тайбыңны быжыглаарының талазы-биле сорулгаларынга холбаштырган болган. Германия-биле тайбыңның кереэзин дарый чararының эргежок чугулазын ол демдеглээн. Германияда ийи аңгы оруктар-биле хөгжүп турар, дээп болбас эргелиг ийи күрүнелер — Герман Демократтыг Республика болгаш Германияның Федеративтиг Республиказы догуннап турар дээрзин Чехословакияның даштыкы херектер министри сагындырган. Ону кичээнгейге албайн турар шак ындыг кижи Германияда болгаш Европада чаа байдалды шын билип шыдавас деп, ол чугаалаан. Герман Демократтыг Республика — Германияның төөгүзүнде эң баштайгы тайбыңга ынакшылдыг болгаш демократтыг күрүне империализмни болгаш милитаризмни узуткан чок кылгаш, улустар аразынга тайбың кады ажылдажылганың, найыралдың оруу-биле, социализмни тургузарының оруу-биле чоруп олурар.

Агрессчи бөлүглежиишкин — НАТО-нуң согукчу күжү болуп бар чыдар Барыын Германияда милитаризмниң катап төрүттүнүп база адаан-өскээнзирек хөөннер өзүп турарычың дугайын чугаалап турар хөй санныг факт-барымдааларны Давид чижек кылдыр көргүскен. Коммунизмге удур чоруу-биле кедереп барган адаан-өскээнзиректер социалистиг күрүнелерни узуткап чок кылырын болгаш оларның улустарын база катап кулданырын күзеп турарлар-дыр. Олар ГДР-ни чок кылырын болгаш Европада кызыгаарларны күш-биле өскертирин оралдажып турарлар. Ынчалза-даа ол планнарның чедиишкинниг болурунуң бичии-даа идегели чок деп, Давид медеглээн. «Үзүм-каттар бедик турар, а холдар аваа четпес, чолдак» дижир болгай. Тайбыңны камгалаарының болгаш улустарның айыыл чок чоруунуң эрге-ажыктарын барымдаалааш, ийи герман күрүнелер-биле тайбыңның кереэзин чararының аргазы-биле герман милитаристериниң планнарын үзери эргежок чугула деп, Чехословакияның төлөөлекчизи уламчылаан. Герман Демократтыг Республика-биле тайбыңның кереэзинге социалистиг өске-даа чурттар-биле кады ат салырына болгаш аңаа үндезилээш Барыын Берлин айтырыын шиитпирлээринге Чехословакияның шиитпирлииниң дугайын Давид медеглээн. Бир эвес ийи герман күрүнелериниң догуннап турарын делегейге калбаа-биле хүлээп көөр болгаш оларны КНО-га хүлээп алыр чүве болза, тайбыңның болгаш улустар аразынга бот-бодун билчир чоруктуң эрге-ажыктарынга конгуг ажыктыг болур ийик деп, ол медеглээн.

Чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрениниң эң чугула айтырыын шиитпирлээринге бодунуң салыышкынын киреринче Кол Ассамблеяны Чехословакияның даштыкы херектер министри кыйырган. Чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер дугайында чугаалажыышкыннарны чепсегленишкиннерни контрольдаар дугайында чугаалажыышкыннар-биле солуур дээн барыын талакы күрүнелериниң оралдажыышкыннарын ол сойгалап илереткен. Кол Ассамблеяның амгы бо сессиязының чугула сорулгазы болза колония чурттарга болгаш улустарга хамаарышпас чорукту тыпсыр дугайында декларацияны амыдыралга саадал чокка, хажык чокка боттандырарыбиле шиитпирлиг хемчеглерни базала хүлээп алыры болур деп, Давид чугаалаан. КУР-нуң КНО-да дүрүм өзүгаар эргелерин катап тургузарынга шаптыктап турар АКШ-тың хөделишкиннерин ол бүрүү шаап көрген болгаш делегей организациязының алдар-хүндүзүн үзүп турар бузуттуг чоруктарны КНО-нуң кежигүннери чурттарның хөй нуруузу амгы бо сессияга ойтур шаар дээрзинге идегелин илереткен. Моол Арат Республиканы КНО-га дарый хүлээп алырының эргежок чугулазын Давид база-ла демдеглээн. Күрүнелериниң делегейде туруп турар үш бөлүүн: социалистиг чурттарны, нейтралдыг чурттарны болгаш барыын талакы бөлүглежиишкинниң кежигүннери чурттарны барымдаалап тургаш, КНО-нуң органнарын, ооң секретариадын база киириштир, чаарты тургузарын боттандырып чоруударын амыдырал болу-ла негеп турар-дыр деп ол медеглээн. КНО-нуң Кол Ассамблеязының XVI сессиязы делегейниң дүшкүүрлүг чоруун кошкадырынга болгаш үр тайбыцга, улустар аразының кады ажылдажылгазынга быжыг үндезинни тургузарынга дөгүм-идиглиг болур дээрзинге ол идегелин илереткен.

Хүндүсү хуралга Доминикан Республиканың президентизи биле Турцияның даштыкы херектер министри база-ла сес ап чүве чугаалааннар.

Кол Ассамблея бодунуң ажылын үргүлчүлеп турар.

Египеттерни Сириядан массалыы-биле көжүрүп үндүрүп турары

ПАРИЖ. (СЭТА). Египеттерни Сириядан массалыы-биле көжүрүп үндүрүп турарының дугайын Франс Пресс агентилелдиң корреспондентизи Бейруттан дыңнадып турар. Октябрь 3-те Бейруттан Каирже 400 хире египет күрүне албан-хаакчыларын болгаш офицерлерни самолёттар-биле дажыглап чоруткан. Октябрьның 4-че дүнезинде Бейрут портундан теплоход-биле барык-ла 1.200 хире египеттер үнүп чоруп-каннар. Сөөлгү хүннериниң дургузунда Сириядан Ливанче 5.000 ажыг египеттер чедип келген. Шуптту 27 муң хире египеттер Сириядан үнүп чоруур ужурлуг деп бодап турар.

ӨЛ-ШЫК БОЛГАШ БАЖЫҢ ЧЕКПЕЛЕРИ

Өл-шык болза бажың иштиниң микроклимадын (агаарын, чылыг-соогун) бакыдыр, кижиниң организминде чылыг эргилдезин үрелиринге чедирер.

Өл-шыктың болу бөөр чылдагааннары янзы-бүрү. Чамдыкта чаа туттунган, чедир кургаваан бажыңнарга чурттакчыларны элекке олурганындан, чурталга бажыңнарының крышаларын багай шыпканындан ол бажыңның ханаларынче суг, чаъс кирип турар апарганындан, суг дамчыыр болгаш суг агар хоорзаларның үрелгининден, бажыңның ханаларын хөрзүнден аңгылай турганының четпезинден дээш оон-даа өске ол чергелиг чылдагааннардан ол колдуунда болгулаары билдингир болгай. Ынчалза-даа чамдык таварылгаларда чүгле ында чурттап турар кижилериң боттарының буруузу-биле бажыңга өл-шык тыптып келири таварылга эвес. Өрээлдерге хеп чуур, ону хайындырар болгаш харын-даа кургадып каар, бажың иштин үргүлчү, ылангыя шалазын чуганының соонда агаарладып ап турбас, чунар ванна, душ чергелиг үүлдери чөп ажыглавас—бо бүгү болза бажың иштиниң агаары шыгып, суг бузу көвүдээр чорукту болдурар.

Бажың иштиниң өл-шык болур чоруу чүгле кадыкка хоралыг эвес, харын-даа бажың чекпелериниң үнүп тыптырының кол чылдагааны болур. Олар болза бажың иштин бокталдырар, кижиге хоралыг хөмүрүүг ажыг хейни үндүрүп турар болгаш ооң үрезин доозуннары агаарны баксыдадыр.

Бажың чекпелери нургулайында ыяш бажыңнарга кончуг үнер. Ыяшты иридер болгаш ыяш тудугларны үрегдээр чекпелер янзы-бүрү хевирлерлиг болгулаар: өзүлүг бажың чекпези (мерилиус), ак чекпе, сарыгымаар өңнүг чуга картыг тудушкак чекпе.

Тудушкак чекпе кыдыгларынче тарай үнүп чоруй ортузундан эгелеп өлүп эгелээр; ол ирип баксыраан тудум ооң чыды бажың иштинге улам нептереп турар апаар. Шаланың, дээвиирниң болгаш ханаларның ирип турар черлериндеи чамдыкта өңнелчек чарыктар болгаш тиглер тыптып келгилээр, оон тудушкак чекпелер тыптып тараар. Чекпелериниң тыптып келир чоруун болдурбазыбиле бажың иштин өл-шык тургуспаңар. Бажың иштин таады-ла агаарладып ап турунар. Бир эвес чекпе шуут үнүп келген болгаш нептереп эгелээн болза кара чаңгыс арга—бажыңның ол ирип турар талазының чудуктарын ап октаар болгаш ону ол дораан өртедир. Ооң соон дарый демги черде арткан ыяштарны дезинфекциялаары чугула. Ындыг сорулгаларга ажыглаар янзы-бүрү эм үүлдери бар болур. Оларның эң-не күштүү—фторийлиг натрийниң сугга эзилдирген үш хуулуг холуксаазы болур. Ону 80—90 градус чедир изидип каан сугга 1,5—2 шак чедир эзилдирип келир. Ол эмнерниң кошкаа болза күгүрүүн беш хуулуг сугга эзилдирии болур.

Ук эмнер чекпелээн черниң ыяштарынче эки синер кылдыр суглуг демги холуксааларны гидропульт-биле, ногаа суггарар шүүрленчек эмискиктиг савадан ийикпе маляр бийири-биле чаап алыр. Ол ышкаш чекпелер ап каавыдып турган хереклерлерин база-ла дезинфекциялаза чогуур.

Ындыг ажылдарны кылыр кижи камгалал хептиг, карак шили болгаш брезент хол хаптары кедип алыр болза эки. Ол өйде таакпы тыртып болгаш чем чип болбас.

ОБЛАСТЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

Областа АГААР-БОЙДУСТУН байдалы

Бөгүн областа булуттагылап каап турар, чамдык черлерге чаашкынналыг болгаш өл хар чаар хүн болур. Кызылга чаашкын шоолуг эвес. Хат өй-тавында, барыын чүк угланыышкынныг. Агаарның температураазы: областа—5—10, а Кызылга—8—10 градус чылыг.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

Октябрь 6-да

«ВЛКСМ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): «Эртен» 11.30, 1.30, 3.30, 5.30, 7.30, 9.30 шактарда; (биче залга): «Роман болгаш Франческа» 4.30, 6. 30, 8.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чаа Гулливер» 11.15, 1.15 шактарда. «Берге үеде» 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Советтериниң эрге-чагыргазы дээш» 2.30 шакта. «Атаман Кодр» 4.30, 6.30 шактарда. «Каан дээр» 8.30 шакта.

«ВОСТОК»: «Ачам, авам, мээң кадайым болгаш мен» 3.15, 5.15, 7. 15, 9.15 шактарда.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНГА

деп кинону көрүнер.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда килдизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарьның болгаш харыысалгалыг дежурныйның 23-35, көдээ ажыл-агый килдизиниң 25-38, партийжи амыдырал болгаш культура амыдырал килдистериниң 37-13, иштики информация килдизинин 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг килдистериниң 21-27, үлетпүр болгаш транспорт килдизиниң 22-64, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—01105. Чагыг № 1960. Культура эргелелиниң типографиязы.